

ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ,
LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Zemědělská ekonomika

*K některým problémům vnitropodnikové ekonomiky
a organizace v JZD*

6

ROČNÍK 10 (XXXVII) — PRAHA, ČERVEN 1964

CENA 10 Kčs

ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ,
LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ
ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Řídí redakční rada:

Doc. CSc. Karel Svoboda, promováný ekonom (předseda), Josef Drahovzal, prof. CSc. dr. Alois Grolig, CSc. inž. Jaromír Havlíček, inž. dr. Alois Hrubeš, doc. CSc. inž. Felix Hutník, doc. CSc. Dimitrij Choma, doc. CSc. inž. Josef Krilek, doc. CSc. inž. Jaroslav Pič, inž. Ladislav Sobotka, CSc. Otto Soukup, doc. CSc. inž. Mikuláš Sebesta, Miroslav Zich. Vedoucí redaktor Bohuslav Vávra.

© Ústav vědeckotechnických informací MZLVH, Praha 1964

Obsah — Содержание — Content — Inhalt

Sebesta M.: Viacej pozornosti problémom vnútropodnikovej ekonomiky a organizácie v JRD a ŠM	375
Šilar J.: Některé problémy soustavy rozdělování důchodů v JZD. (Zhodnocení dosavadního stavu a návrhy na využití celkového hrubého důchodu jako základu pro rozdělování důchodů v JZD) Некоторые проблемы системы распределения доходов в ЕСХК Einige mit dem System der Verteilung der Einkünfte in den LEG verbundenen Probleme	377
Ostrovský M., Kučerová M.: Niektoré otázky súčasných foriem riadenia a organizácie práce v rastlinnej výrobe na JRD a ŠM Некоторые вопросы современных форм управления и организации труда в растениеводстве в ЕСХК и госхозах Einige Probleme der gegenwärtigen Formen der Leitung und Organisation der Arbeit in der pflanzlichen Produktion der LEG und Staatsgüter . . .	391
Horváth E.: Vplyv dvojsmenovej prevádzky v chove hovädzieho dobytku na produktivitu práce Влияние двухсменной работы при содержании крупного рогатого скота на производительность труда Einfluß des Zweischichtenbetriebs auf die Arbeitsproduktivität in der Rinderhaltung	399
Vlachynský K.: Problémy dlhodobého úverového zafarženia niektorých JRD Проблемы долгосрочного дебитования счета ЕСХК Probleme der langfristigen Belastung der LEG durch Kredite	409
Kritiky a recenze	
Černá V.: Organizace mechanizovaných brigád a čet v rostlinné výrobě	423
Zemědělská ekonomika v zahraničí	
Kořalka J.: Zahraniční obchod zemědělskými výrobky v členských státech RVHP	426
Příloha	
Statistické přehledy (Hospodaření JZD v roce 1963 a ve srovnání s minulými roky)	

Slovníček

Niektoré otázky súčasných foriem riadenia a organizácie práce v rastlinnej výrobe na JRD a ŠM

Некоторые вопросы современных форм управления и организации труда
в растениеводстве в ЕСХК и госхозах

**Einige Probleme der gegenwärtigen Formen der Leitung und Organisation der Arbeit
in der pflanzlichen Produktion der LEG und Staatsgüter**

Dr. Martin OSTROVSKÝ, promovaná ekonomka Milena KUČEROVÁ
Výskumný ústav poľnohospodárskej ekonomiky, Bratislava

Každé kritické skúmanie foriem riadenia a organizácie práce v socialistických poľnohospodárskych podnikoch musí nutne vychádzať aj z otázky, ako tá-ktorá forma zabezpečuje bezprostredné spojenie základných výrobných prostriedkov podniku s jeho pracovnými silami, ako umožňuje využiť najnovšiu technológiu a techniku, zvýšiť zodpovednosť vedúcich pracovníkov a všetkých členov výrobných a organizačných útvarov za výsledky výroby, ako pôsobí na ich materiálnu zainteresovanosť na týchto výsledkoch a ako spoľahlivo umožňuje hodnotiť činnosť jednotlivých výrobo-organizačných jednotiek podniku.

Z týchto hľadísk rozoberieme tie formy riadenia a organizácie práce v rastlinnej výrobe, ktoré sa v posledných rokoch uplatňujú v praxi JRD a ŠM v súvislosti s prechodom strojov z STS na JRD, osobitne v súvislosti s úsilím postupne prechádzať pri pestovaní a zberu poľnohospodárskych plodín na komplexnú mechanizáciu pracovných procesov.

Vplyv prevodu strojov z STS do JRD na riadenie a organizáciu práce

Presun strojov z STS a intenzívnejšie vybavovanie družstiev ďalšou strojovou technikou postavil funkcionárov JRD a riadiace štátne orgány pred úlohu voliť takú formu organizácie riadenia a práce v rastlinnej výrobe, aby sa čo najúspešnejšie plnili ciele, ktoré mala táto zásadná hospodársko-organizačná zmena na mysli: operatívnejším riadením strojov a ľudí čo najlepšie využiť poľnohospodársku strojovú techniku a pracovné rezervy a vytvoriť tak predpoklady zvyšovania výroby a produktivity práce a znižovania nákladov na výrobu. Išlo sa v podstate dvoma cestami. Jedna časť družstiev sústreďuje všetky svoje stroje do mechanizačného strediska alebo do samostatnej mechanizačnej skupiny a podľa potreby ich prideluje poľným výrobným skupinám. Druhá časť družstiev ponecháva v mechanizačnom stredisku (s funkciou

dielne) iba ťažké a nedostatkové stroje a ostatné mechanizačné prostriedky rozdeľuje poľným skupinám do socialistického užívania. Pri voľbe týchto foriem organizácie využívania strojového parku JRD sa nepostupuje podľa jednotných hľadísk. Preto je ťažko nájsť aj jednotné ekonomické kritériá pre stanovenie kladov či nedostatkov tej-ktorej formy organizácie riadenia práce, ktoré sa v tomto období v JRD praktizujú.

Prvá forma je do určitej miery napodobeninou „starej“ organizácie. Predtým si družstvo objednávalo mechanizovanú prácu od STS, teraz predkladajú požiadavky poľné výrobné skupiny mechanizačnému stredisku. Hoci mechanizačné stredisko a poľné výrobné skupiny sú organizačnými útvarmi jedného podniku, vzťah družstevníkov a často aj funkcionárov k strojom sa podstatnejšie nemení. Na tej istej pôde pracujú aj naďalej dva organizačné útvary, a to má nepriaznivý vplyv na zodpovednosť vedúcich a družstevníkov za výrobné výsledky. Zachováva sa princíp dvojitého riadenia s nedobrymi následkami na operatívnosť a pružnosť rozhodovania. Vo veľkých družstvách vznikajú zbytočné náklady pri presunoch strojov z centrálného mechanizačného strediska na odľahlejšie pozemky. Na druhej strane sústredenie traktoristov a strojov pod vedením jedného zodpovedného vedúceho (mechanizačného strediska) usnadňuje využívanie strojov veľkovýrobným spôsobom (ich kompletizáciu, zostavovanie mechanizovaných technologických liniek apod.).

Pri druhej forme (stroje sú pridelené poľným výrobným skupinám do socialistického užívania) sú síce všetci ľudia, pracujúci na tých istých pozemkoch, zapojení do jedného organizačného útvaru, ale ich zodpovednosť za výsledky výroby sa tým celkom nerieši. Pomerne malá výmera pozemkov pridelených poľným skupinám, rozdielna štruktúra osevu apod. nútia organizovať prácu tak, že členovia jednej PVS¹⁾ pracujú občas aj na pozemkoch druhej skupiny. Dochádza tu síce k spojeniu strojov a pôdy s pracovnými silami, ale tento fakt vplýva na zlepšenie využívania strojov iba v obmedzenej miere. Je to poprvé preto, že sa ani tu postoj družstevníkov k strojom zásadnejšie nemení. Stroje boli do poľnej skupiny začlenené dodatočne a sú preto logicky prijímané pre skupinu ako pomoc, ktorú je treba použiť až po využití pôvodných pracovných síl skupiny. Podruhé preto, že poľné výrobné skupiny nezodpovedajú v prevážnej väčšine svojou veľkosťou požiadavkám modernej strojovej techniky. Rozdelením strojov medzi niekoľko malých PVS sa znižuje možnosť kompletácie strojov. Správne rozdelenie strojov medzi niekoľko PVS je tiež veľmi náročné.

Tieto formy organizácie práce a riadenia sú odrazom slabého vybavenia družstiev mechanizačnými prostriedkami. Ďalšie posilňovanie družstiev modernými mechanizačnými prostriedkami a postupné prenikanie veľkovýrobných technológií do rastlinnej výroby vyžiadali si prechod na novšie spôsoby organizácie riadenia a práce.

Prvé pokusy s KMČ²⁾ a KMB³⁾ pre skupinu plodín

Prvým konkrétnym výsledkom hľadania ciest k zosúladieniu foriem riadenia a organizácie práce s rozvíjajúcou sa veľkovýrobnou technológiou a strojovou technikou v JRD a na štátnych majetkoch sú KMČ a KMB. Vznikajú rôzne

¹⁾ PVS — poľná výrobná skupina

²⁾ KMČ — komplexné mechanizované čaty

³⁾ KMB — komplexné mechanizované brigády

formy nových organizačných útvarov a každá forma má opäť niekoľko variantov.

Všetky tieto formy a ich varianty prinášajú do oblasti vnútropodnikového riadenia a organizácie celý rad progresívnych prvkov. Na prvé miesto stavajú snahu o čo najlepšie využitie mechanizačných prostriedkov. Podniky, ktoré sa týchto foriem ujímajú, vo väčšej alebo v menšej miere vyššieho využitia strojov skutočne dosahujú, jednotlivé etapy poľných prác uskutočňujú v kratších termínoch, v lepšej kvalite a s vyššou hospodárnosťou prevádzky mechanizačných prostriedkov. Dosahuje sa vyššej hospodárnosti vôbec, a to hlavne na základe úspory živej práce. Dôkladnejšie plánovanie a evidencia majú kladný vplyv na znižovanie nákladov, hlavne nákladov na prevádzku mechanizačných prostriedkov. V týchto organizačných útvaroch traktoristi, kombajnisti a ich pomocníci na závesnom náradí preberajú zodpovednosť nielen za pracovné úlohy, ako tomu bolo doteraz, ale aj za výrobné úlohy; ich zodpovednosť za výrobné výsledky sa zvyšuje jak materiálным zainteresovaním, tak aj morálnym pôsobením.

Spomedzi týchto organizačných útvarov chronologicky patrí na prvé miesto KMČ pre skupinu plodín. Túto KMČ treba diferencovať od dvoch iných foriem, ktoré prax a niekedy aj literatúra označuje rovnakým názvom (KMČ); jednak od dočasnej KMČ vytvárajanej vnútri iného organizačného útvaru pre zvládnutie určitého komplexu prác, určitej technologickej linky, jednak od KMČ, ktorá je fakticky KMB, ale pre malý rozsah sa označuje ako KMČ.

KMČ pre skupinu plodín je skupina vybraných traktoristov s pridelenými mechanizačnými prostriedkami a s pridelenými plochami niektorých plodín. Pre túto KMČ sa vyberajú také plodiny, kde sa môže relatívne dosiahnuť najvyšší stupeň mechanizácie, teda hlavne obiloviny, kukurica na zrno a na siláž a poľné krmoviny alebo na celej ploche alebo na jej časti, a to podľa počtu mechanizačných prostriedkov, ktoré môžu byť KMČ pridelené.

Okrem traktoristov, zaradených do KMČ, sú v podniku aj traktoristi, ktorí pracujú pre PVS.

KMČ pre skupinu plodín nie je sebestačná, lebo aj pri pestovaní plodín s relatívne najvyšším stupňom mechanizácie je ešte stále menšia — väčšia potreba ručnej práce. Ručnú prácu vykonávajú pre KMČ poľné skupiny. KMČ nie je však sebestačná ani v mechanizovaných prácach. Na jednej strane nie je spravidla schopná sama zvládnuť špičkové práce a na druhej strane nie je vždy možno pre ňu vybrať plodiny tak, aby bola využitá v priebehu celého roku (pracovného cyklu). Preto traktoristi, nezarazení do KMČ, pracujú nielen pre PVS, ale aj pre KMČ, a KMČ pracuje zase aj pre PVS.

Prax ukazuje, že nie je možné dosiahnuť samostatnosti takejto KMČ. A práve z toho plynú jej základné nedostatky. Na tej istej pôde pracujú dva organizačné útvary, a to vedie k nezodpovednosti za vykonanú prácu a jej výsledky.

Výsledky práce jednotlivých útvarov nie je prakticky možné vyhodnocovať, a to nielen súhrnnými, ale ani najzákladnejšími ukazovateľmi, týkajúcimi sa napr. práce mechanizačných prostriedkov. Plánovanie a evidencia by museli byť neúmerne komplikované, aby bolo možné výsledky vyhodnocovať. Museli by sa robiť zvlášť pre prácu členov KMČ na pozemkoch KMČ a zvlášť na pozemkoch PVS a okrem toho zvlášť pre prácu traktoristov nezarađených do KMČ na pozemkoch PVS a zvlášť na pozemkoch KMČ.

Nedostatkem tejto formy je aj uprednostňovanie tejto KMČ, teda pomerne

malého kolektívu v podniku, pri výbere traktoristov a pridelovaní mechanizačných prostriedkov. Poľným výrobným skupinám sa potom strojov spravidla nedostáva. KMČ vykazujú potom väčšinou vysokú produktivitu práce, avšak malá pozornosť sa venuje tomu, či vzostup produktivity práce v KMČ vyrovnáva jej pokles v PVS. Uprednostňovanie KMČ má pravda veľmi zlý morálny vplyv na pracovníkov mimo KMČ (často aj na samotných členov KMČ). Traktoristom sa väčšinou vypláca pevná peňažná odmena alebo mzda podľa systému platného na STS, a ostatní družstevníci sú odmeňovaní na PJ.

Organizácia práce a riadenia v podnikoch s takouto KMČ je veľmi obtiažna a aj pri veľkej starostlivosti dochádza nevyhnutne k nedorozumeniam, ku križeniu príkazov a k stratám pracovného času.

KMB pre mechanizované práce v celej rastlinnej výrobe

Niektoré nedostatky KMČ pre skupinu plodín prekonávajú KMB, ktoré uskutočňujú mechanizáciu prác pri pestovaní a zbere plodín v celej rastlinnej výrobe. Ide tu teda o vyšší stupeň zdokonaľovania v riadení a organizácii práce. V tejto KMB sa sústreďujú všetci traktoristi a mechanizačné prostriedky podniku. V menších podnikoch, ak ide o nevelký útvar, používa sa pre tieto brigády názov KMČ. Popri KMB vyvíjajú naďalej činnosť PVS. Táto KMB pripomína na prvý pohľad centrálnu mechanizačnú stredisko, ale jej funkcia je podstatne iná. Poľné výrobné skupiny stavajú na prvé miesto spravidla ručnú prácu a podľa toho predkladajú mechanizačnému stredisku požiadavky na stroje. Naproti tomu už tento typ KMB je v podniku rozhodujúcim pracovným útvarom a ako taký stavia na prvé miesto stroje a ich využitie a od PVS žiada vykonanie potrebných ručných prác.

Tu už dochádza ku kryštalizácii v systéme vnútropodnikového riadenia s jasnou tendenciou na prechod k priamemu riadeniu: vedúci KMB podlieha predsedovi JRD alebo vedúcemu hospodárstva ŠM, i keď ešte často spojenie medzi nimi „sprostredkuje“ agronóm alebo mechanizátor.

Hlavným nedostatkom tejto formy je skutočnosť, že členmi KMB sú iba traktoristi, v lepších prípadoch aj ich pomocníci a úplne zriedka len malý počet manuálnych pracovníkov. Teda aj táto forma organizácie zachováva tradičné útvary pracovníkov. Opäť tu preto dochádza k porušeniu základných princípov správnej organizácie práce, najmä k porušeniu zásady zodpovednosti za vykonanú prácu a jej výsledky, lebo aj tu na jednej pôde pracujú dva organizačné útvary. Zladenie práce týchto útvarov je v praxi veľmi obtiažne.

Plánovanie a evidencia mechanizovaných prác sa v porovnaní s doteraz uvedenými formami ďalej prehĺbuje a zdokonaľuje. To umožní pomerne ľahko hodnotiť činnosť tejto KMB základnými ukazovateľmi, napr. ukazovateľom využitia strojov, výkonov, nákladov. Výsledky jej činnosti nie je však možné hodnotiť súhrnnými ukazovateľmi, hlavne nie ukazovateľom produktivity práce, lebo na týchto výsledkoch majú podiel aj nečlenovia KMB. Produktivita práce sa však v týchto KMB vyčíslovala, a to rôznymi spôsobmi. Hrubá produkcia sa delila iba na členov KMB, alebo v lepších prípadoch na všetkých pracovníkov družstva alebo hospodárstva ŠM, ale podiel člena KMB na vytvorení hrubej produkcie bol vždy vypočítavaný omnoho vyšší ako podiel ručného pracovníka. Dochádzalo tak k nadhodnocovaniu výsledkov práce KMB.

Na hospodárstve Ďulov Dvor sa pokúšali v roku 1962 vypočítať pro-

duktivitu práce tak, že odhadli percento mechanizácie u jednotlivých plodín (za daného stavu evidencie sa percento mechanizácie u každej plodiny nedá ani vypočítať, ani správne odhadnúť) a také isté percento hrubej produkcie u každej plodiny sa potom rozpočítavalo iba na členov KMB (traktoristov). Zvyšok hrubej produkcie sa rozdelil na ostatných pracovníkov. Takto sa vykazovala produktivita práce na každého traktoristu vo výške 73 431 Kčs.

Aj tento typ KMB má niekoľko variantov, ktoré sa diferencujú napr. podľa toho, komu podlieha vedúci KMB, alebo akú širokú pôsobnosť má KMB. Tak tieto KMB preberajú starostlivosť alebo iba o rastlinnú výrobu, alebo aj o dopravu, prípravu krmív, dielne, v niektorých málo prípadoch aj o živočíšnu výrobu. Väčšina KMB tohto typu má na starosti okrem rastlinnej výroby aj dopravu a prípravu krmiva (napr. aj KMB v Ďulovom Dvore); KMB na JRD Zohor stará sa okrem toho aj o dielne. Na JRD Sládečkovce a Gabčíkovo obhospodarujú KMB aj živočíšnu výrobu.

Pomerne jednoducho rieši prax otázku počtu týchto KMB v jednom podniku. Drží sa pritom najmä zásady netriešťať v rámci podniku strojový park. V zmysle tejto zásady prevažná väčšina JRD a hospodárstiev ŠM, ktoré prešli na túto formu organizácie práce, má len jednu KMB. Iba zvlášť veľké JRD majú dve alebo viac KMB (napr. JRD Kollárovo). Záujem družstiev netriešťať strojový park, dosiahnuť pri poľných prácach čo najúčelnejšej koncentrácie strojov, prechádzať na hromadné nasadzovanie strojov, viedol v niektorých JRD dokonca k zlúčeniu KMB. Napr. na JRD Špačince (okr. Trnava) zlúčili dve KMB do jednej, lebo zberové práce robili obidve brigády spoločne.

Napriek tomu, že táto forma má určité nedostatky, predsa len sú KMB pro mechanizáciu prác v celej rastlinnej výrobe najprevládajúcejším typom KMB. Vďaka relatívne dobrému vybaveniu mechanizačnými prostriedkami, kvalifikovanému operatívne riadeniu práce strojov a ľudí, dokonalejšiemu plánovaniu, zlepšenej evidencii a zväčša aj podnetnému systému odmeňovania a premiovania dosahujú tieto KMB v svojej činnosti pozoruhodné výsledky.

KMB v Ďulovom Dvore zvýšila za 3 roky svojej existencie hektárove výnosy všetkých hlavných plodín (len plánované hektárove úrody obilnín roku 1963 pre mimoriadne sucho nedosiahla). Svedčia o tom tieto údaje za roky 1961 a 1963: kukurica na zrno 15,3 q a 46,95 q, cukrová repa technická 281,52 q a 324,28 q, lucerka na seno 37,65 q a 57,10 q, jarné miešanky 126,67 q a 130,13 q. Intenzita výroby (meraná podielom hrubej produkcie na 1 ha p. p. sa zvýšila v tomto období z 2664 Kčs na 3303 Kčs. Produktivita práce (meraná podielom hrubej poľnohospodárskej produkcie na jedného prepočítaného pracovníka) vzrástla z 32 671 Kčs na 55 771 Kčs. Podiel traktoristami odpracovaných hodín v rastlinnej výrobe sa zvýšil z 23,89 % na 36,93 %. Na 1 TJ pripadalo 62,22 ha a 36,54 ha p. p.

KMB na JRD Gbelce získala r. 1962 a 1963 z 1 ha takéto úrody: u kukurice na zrno 28,96 q a 40,37 q, u technickej cukrovky 225 a 272,67 q. Až na obilniny plán hektárových výnosov všetkých hlavných plodín r. 1963 prekročila. Intenzita rastlinnej výroby činila r. 1963 3857 Kčs a produktivita práce 39 545 Kčs.

Od tohto typu KMB (pre mechanizované práce v celej rastlinnej výrobe) sa líšia KMB, ktoré sa pretvorili z poľných výrobných skupín tak, že PVS sa vybavili strojmi (na JRD v okresoch Třebíč a Hodonín). Členmi týchto KMB sú všetci pracovníci rastlinnej výroby. Tento typ KMB predstavuje teda v porovnaní s predchádzajúcimi typmi KMB v tomto smere značný pokrok.

Ale aj tieto KMB trpia na chyby svojho vzniku: v podstate konzervovali malo-výrobný rozsah poľných výrobných skupín, ktorý je v rozpore so základným poslaním nových foriem organizácie riadenia a práce, s požiadavkami veľko-výrobnej technológie a techniky.

KMB pre celú rastlinnú výrobu

Na základe zovšeobecnenie praxe KMČ a KMB a rozboru ich nedostatkov možno uvažovať o koncepcii takého výrobnno-organizačného útvaru v rastlinnej výrobe, ktorý by syntetizoval klady predchádzajúcich foriem a ich variantov a eliminoval ich zjavne slabé stránky. Pritom sa vychádza z predpokladu, že organizačné začlenenie mechanizačných prostriedkov (o to aj tu predovšetkým ide), ako aj celé schéma riadenia výrobnno-organizačných útvarov podniku budú zodpovedať základným zásadám správnej organizácie výroby a práce, že tieto otázky sa nebudú riešiť izolovane od organizácie podniku, ale v súlade s ňou.

Týmto predstavám zodpovedá KMB pre celú rastlinnú výrobu v podniku. Táto KMB by bola samostatnou chozrasčotnou jednotkou. Mala by pridelený ucelený pôdny fond, celý osevný postup a zodpovedala by teda za výrobu aj na tých pozemkoch a pri pestovaní tých plodín, kde nie je možné použiť úplnú mechanizáciu. Iba niektoré špeciálne plodiny a kultúry, vyžadujúce veľké množstvo ručnej práce behom celého roka, napr. zelenina, tabak, vinná réva, by boli zverené špeciálnym skupinám.

Predmetom diskusie je otázka výmery pôdy, ktorá má byť tejto KMB pridelená. Všetko hovorí za to, aby sa aj tu počítalo s minimálnou výmerou, pri ktorej je možno využiť veľkovýrobnú techniku a technológiu, t. j. s 500 až 700 ha. Problematickejšia je horná hranica, ktorá je závislá predovšetkým od zvládnuteľnosti riadeného útvaru. Závisí teda na členitosti terénu, smere a intenzite výroby a do určitej miery aj na stupni mechanizácie. Vzhľadom na naše podmienky by sa mali v jednom družstve a na jednom hospodárstve ŠM vytvárať 2 alebo viac takýchto KMB iba výnimočne. Jedna KMB by sa mala vytvoriť, a to aj za cenu dočasných ťažkostí v riadení brigády, najmä tam, kde by 2 KMB neboli celkom samostatné. Nutnosť požičiavania strojov alebo vykonávania niektorých prác spoločne dvomi KMB (aby bolo možné zostaviť mechanizované výrobné linky) by viedla k zníženiu zodpovednosti za vykonanú prácu, k sťaženiu výhodnocovania výsledkov činnosti KMB, prípadne k zbytočným komplikáciám v evidencii. V praxi sa ukazuje, že v našich podmienkach sa dá práca v rastlinnej výrobe úspešne organizovať v rámci iba jednej KMB aj na družstve s výmerou 2000 ha.

KMB pre celú rastlinnú výrobu bude mať pridelené stroje a všetky ostatné výrobné prostriedky potrebné pre výrobu na zverených pozemkoch. Do tejto KMB budú začlenení všetci pracovníci, ktorí sa zúčastňujú výroby na zverených pozemkoch, teda nielen traktoristi a ich pomocníci, ale aj kočiši a ruční pracovníci. Tým sa odstráni jeden zo základných nedostatkov predchádzajúcich foriem. Proti takémuto poňatiu jednoty základných výrobných prostriedkov a ľudí v pracovnom procese sa namieta, že traktoristi sa rozplynú medzi ostatnými pracovníkmi, že sa oproti starej organizácii nič nezmení, že strojová práca nebude mať prednosť pred ručnou, prípadne poľahovou. Tento argument neobstojí, lebo tieto KMB sa neutvoria jednoduchým začlenením strojov do PVS. Namiesto PVS vzniknú nové výrobnno-organizačné útvary

a upresní sa, ako ešte uvedieme, aj organizácia celého podniku. Prax ukazuje, že prednostné využívanie strojov nezáleží vždy na tom, či sú alebo nie sú ruční pracovníci začlenení do toho istého organizačného útvaru ako traktoristi. Na ŠM Kvetoslavov nedochádzalo k prednostnému využívaniu ručných pracovníkov a kočíšov, hoci boli začlenení do KMB. Naproti tomu na JRD Zohor uprednostňovali v určitom období ručnú prácu pred strojovou, hoci ruční pracovníci a kočíši nepatrili do KMB, ale do PVS. Tam, kde je nadbytok ručných pracovníkov a ich zamestnanie funkcionári nie sú schopní riešiť, bude dochádzať k prednostnému využívaniu ručných pracovníkov, nech sú začlenení kdekoľvek. Preto by mali do KMB patriť nielen stáli ruční pracovníci, ale aj sezónni (azda s výnimkou prípadov, keď sa používa veľký počet sezónnych ručných pracovníkov len v krátkych obdobiach). Ináč znovu pôjde o prácu dvoch organizačných útvarov na jednej pôde so všetkými nepriaznivými dôsledkami.

V podnikoch s KMB tohoto druhu mal by sa jednoznačne uplatniť princíp priameho riadenia. Vedúci KMB by mal byť priamo podriadený predsedovi družstva alebo vedúcemu hospodárstva ŠM (pri dvojstupňovom riadení riaditeľovi ŠM). Aj agronóm a mechanizátor by mali byť podriadení priamo vedúcemu podniku a voči organizátorovi výroby a práce (vedúcemu KMB) by mali byť vo vzťahu nepriamej nadriadenosti, t. j. viedli by ho po odbornej stránke. Ináč by dochádzalo v riadení ku komplikáciám, k nejednotnosti, ku kríženiu príkazov. Agronóm a mechanizátor družstva nemôžu sa pri riadení výroby dostatočne venovať odbornej stránke poľnohospodárskej výroby, ktorá veľmi citelne zaostáva (pôdne rozbory, starostlivosť o osivo, výživa rasatín, ochrana proti škodcom, dodržiavanie sústavy údržieb a opráv apod.). Veľmi významnou úlohou týchto odborníkov je aj to, aby sa riadenie a organizácia práce v rámci KMB opierala o najpokrokovejšie veľkovýrobné technológie, aby organizácia pracovných procesov bola postavená na vedecký základ, aby sa mechanizačné prostriedky využívali v mechanizovaných technologických linkách. Tieto metódy sa dosiaľ v nových organizačných formách dostatočne nevyužívali. A to je jedna z hlavných príčin, prečo tieto formy riadenia a organizácie práce nepriniesli také výsledky, aké sa od nich očakávali.

Ruka v ruke s vytvorením a budovaním KMB (a to aj KMB pre mechanizované práce v celej rastlinnej výrobe) je potrebné upresniť organizačnú štruktúru celého podniku, upraviť vzťah KMB k ostatným odvetviam. Ide najmä o vzťah k centrálnej opravárskej dielni a skladu náhradných dielcov a k úseku dopravy.

Všetko hovorí za to, aby dielňa a sklad nepatrili do KMB, aby neboli jej súčasťou ani po stránke riadenia (vedúci KMB nemá riadiť dielňu a sklad), ani po stránke plánovania, evidencie a sledovania nákladov. Celé náklady dielne nemôžu byť pojaté ani v pláne ani v skutočnosti do nákladov KMB, lebo dielne pracujú aj pre iné útvary, Dielne musia byť samostatným chozrasčotným útvarom a náklady na opravy musia sledovať tak, aby sa mohli rozdeliť na tie útvary, pre ktoré sa opravy robili.

Pokiaľ ide o úsek dopravy, zastávame názor, že doprava v najširšom zmysle slova, teda tak vonkajšia ako aj vnútorná (až na prísun krmiva do ustajňovacích objektov a vyvážanie maštalného hnoja) by mala byť súčasťou KMB. Za takeho riešenie sa prihovára skutočnosť, že v prevážnej väčšine podnikov sa mimopoľná doprava uskutočňuje v mŕtvych obdobiach a že takmer všetky traktory pracujú v období špičkových prác v rastlinnej výrobe. Aj prax ide touto cestou. Samostatné dopravné čaty (ak boli niekde utvorené) boli

zavčasu zrušené a boli včlenené do KMB. Veľká väčšina KMB má dnes na starosti aj celú dopravu. Pravda, všetky ukazovatele sa tu plánujú a evidujú zvlášť pre dopravu poľnú, ostatnú vlastnú a dopravu pre cudzích.

Iný komplex otázok tvorí doprava krmiva a vyvážanie maštalného hnoja do poľných hnojísk. Vzhľadom na to, že tieto práce treba vykonávať každodenne a prísun krmiva aj veľmi pravidelne, pomoc KMB tomuto úseku dopravy v tzv. mŕtvych obdobiach neprichádza do úvahy, a naopak doprava krmív nebude viazať toľko traktorov, aby sa KMB bez nich aj v špičkových prácach nezaobišla. Zásobovanie zvierat krmivom a denné vyvážanie hnoja môže preto obstarávať samostatná čata, ktorá by bola organizačne začlenená do živočíšnej výroby.

Некоторые вопросы современных форм управления и организации труда в растениеводстве в ЕСХК и госхозах

В настоящее время практика ЕСХК и госхозов знает и применяет в отрасли растениеводства несколько форм организации управления и труда.

Наряду с традиционной формой организации труда в полевых производственных бригадах в комбинации с постоянно закрепленными машинами также централизованное управление эксплуатацией машин все больше проникает в практику сельскохозяйственных предприятий в комплексно-механизированных звеньях и бригадах. Последние выражают всеобщее усилие все в большей степени заменять ручной труд машинным, комплексно механизировать работу на производственных линиях, применять элементы промышленной организации труда в сельскохозяйственном производстве. Конкретный выбор определенной формы зависит, как правило, от данных природных, технических и кадровых условий сельскохозяйственного предприятия, а также от достаточного знания положительных и отрицательных сторон самой формы. С точки зрения преследуемых целей, комплексно-механизированные бригады в перспективе представляются наиболее пригодными для всего растениеводства.

Разновидные и очень пестрые условия сельскохозяйственных предприятий нельзя, понятно, вместить в шаблон, который имел бы универсальную силу. Важно, чтобы избранная форма организации управления и труда в растениеводстве вела к заблаговременному, последовательному и рациональному проведению полевых работ, как предпосылки выполнения производственных заданий.

Einige Probleme der gegenwärtigen Formen der Leitung und Organisation der Arbeit in der pflanzlichen Produktion der LEG und Staatsgüter

In der Praxis der LEG und Staatsgüter werden im gegenwärtigen Zeitabschnitt auf dem Gebiete der pflanzlichen Produktion mehrere Formen der Leitung und Organisation der Arbeit angewandt.

Neben der traditionellen Form der Arbeitsorganisation in Feldbaubrigaden mit ständig zugewiesenen Maschinen einerseits und mit zentralisierter Leitung des Maschineneinsatzes andererseits, setzen sich in der Praxis der Landwirtschaftsbetriebe immer mehr die komplex mechanisierten Brigaden und Gruppen durch, die das allgemeine Bestreben veranschaulichen, die Handarbeit in immer höherem Maße durch Maschinenarbeit, durch komplex mechanisierte Arbeit mittels Maschinenketten zu ersetzen und in der landwirtschaftlichen Produktion Elemente der industriellen Arbeitsorganisation anzuwenden. Die konkrete Wahl einer bestimmten Form hängt in der Regel von den natürlichen Gegebenheiten, von den technischen und kadematischen Bedingungen des Landwirtschaftsbetriebes ab, aber auch von der ausreichenden Kenntnis der positiven und negativen Aspekte der betreffenden Form. Vom Gesichtspunkt der Zielsetzung erweist sich die komplex mechanisierte Brigade in der Perspektive für die gesamte pflanzliche Produktion als am vorteilhaftesten.

Die verschiedenartigen und mannigfaltigen Bedingungen der Landwirtschaftsbetriebe können allerdings nicht in eine allgemein gültige Schablone gepreßt werden. Es ist vor allem wichtig, daß die gewählte Form der Organisation der Leitung und Arbeit im Pflanzenbau zu einer zeitgerechten, reibungslosen und wirtschaftlichen Durchführung der Feldarbeiten führt, was die Voraussetzung für die Erfüllung der Produktionsauflagen bildet.

Vplyv dvojsmenovej prevádzky v chove hovädzieho dobytku na produktivitu práce

Влияние двусменной работы при содержании крупного рогатого скота на производительность труда

Einfluß des Zweischichtenbetriebs auf die Arbeitsproduktivität in der Rinderhaltung

Inž. Eugen HORVÁTH

Výskumný ústav poľnohospodárskej ekonomiky, Bratislava

Vyravnávanie poľnohospodárstva na úroveň priemyslu je nerozdielne späté so zvyšovaním produktivity práce. Jednou z účinných foriem zvyšovania produktivity práce v poľnohospodárstve je zavedenie priemyselných foriem organizácie práce, ktoré ovšem majú v živočíšnej výrobe určité osobitosti. Pracovným predmetom sú tu živé organizmy, ktoré si vyžadujú pravidelnú opateru najmenej dvakrát denne počas celého života. Táto vlastnosť hospodárskych zvierat vytvára nepriaznivé podmienky pre ošetrovateľov, pretože vznikajú prerušované pracovné procesy a možnosť pravidelného pracovného voľna je veľmi sťažená. Dochádza preto k akútnemu nedostatku pracovníkov v živočíšnej výrobe, a to nielen u nás, ale i v ďalších vyspelých priemyselných štátoch, pričom vekový priemer je veľmi vysoký. To vplýva nepriaznivo na kvalifikáciu pracovníkov i na intenzitu práce.

Osobitné postavenie má v živočíšnej výrobe chov hovädzieho dobytku, najmä dojnic a teliat, ktoré si vyžadujú zvýšenú individuálnu opateru. Tým sa pracovné podmienky ešte zhoršujú a nedostatok pracovníkov je ešte akútnejší. To ďalej ovplyvňuje produktivitu práce veľmi nepriaznivo. Odstránenie tohto stavu je v súčasnom období jednou z najvážnejších úloh v chove hovädzieho dobytku.

Jedným z prostriedkov zvyšovania produktivity práce i získavania mladých a kvalifikovaných pracovníkov do živočíšnej výroby je zavedenie takých foriem organizácie práce, ktoré umožnia ošetrovateľom prácu v neprerušovaných cykloch s pravidelným pracovným voľnom. Takou formou organizácie práce je dvojsmenová prevádzka. Rozumieme tým taký spôsob organizácie práce, pri ktorom sa doterajší kolektív, pracujúci v určitom ustajňovacom priestore, rozdelí do dvoch pracovných skupín. Jedna skupina vykoná všetky práce v rannej a druhá vo večernej smene.

Zavedením dvojsmenovej prevádzky sa v základoch mení organizácia práce, zaužívaná dlhé desaťročia. Je to systém úplne nový v celosvetovom meradle. Doteraz sme nemali ani u nás, ani v zahraničí prevádzkový experiment, ktorý

by bol skúmal otázky produktivity práce v dvojsmenovej prevádzke v živočíšnej výrobe. V rámci výskumu nových foriem organizácie práce v chove hovädzieho dobytká sme v roku 1963 preskúmali 38 objektov chovu hovädzieho dobytká všetkých kategórií v hlavných typoch ustajnenia. Skúmali sme objekty s tradičnými pracovnými postupmi i s dvojsmenovou prevádzkou. Výsledky našich výskumných prác umožňujú konkrétne uzávery aj z hľadiska vplyvu dvojsmenovej prevádzky na produktivitu práce.

I.

Produktivitou práce — ako je to známe — rozumieme vo všeobecnom zmysle užitočný efekt, účinnosť, plodnosť práce, ktorou sa vyrábajú materiálne úžitkové hodnoty. Všeobecným výrazom produktivity práce je vzťah množstva vynaloženej práce k množstvu vyrobených úžitkových hodnôt.

Množstvo vynaloženej práce ovplyvňujú v živočíšnej výrobe menovite technická úroveň výrobných prostriedkov, organizácia práce a kvalifikácia pracovníkov. Množstvo vyrobených úžitkových hodnôt ovplyvňuje v živočíšnej výrobe okrem všetkých prv spomenutých činiteľov ešte množstvo a skladba podávaných krmív a produkčná schopnosť zvierat.

Vplyv dvojsmenovej prevádzky v chove hovädzieho dobytká na produktivitu práce posúdime najskôr podľa množstva vynaloženej práce. Abstrahujeme od technickej úrovne výrobných prostriedkov, pretože tá sa zavedením dvojsmenovej prevádzky nijako nemení. Hlavnú pozornosť tu budeme venovať otázkam intenzity práce a organizácie práce.

Intenzitou práce mienime hustotu práce, jej napätie, určitú koncentráciu schopností človeka v danom časovom úseku. Rozlíšiť vplyv intenzity práce od vplyvu činiteľov produktivity práce je v praxi veľmi ťažké. Zvyšovanie intenzity práce zväčšuje množstvo vyrobenej produkcie tak isto, ako zvyšovanie produktivity práce. To všetko neoprávňuje k tomu, aby sa pôsobenie týchto činiteľov stotožňovalo. Ak sa zvýšená produkcia dosiahla bez technického zdokonalenia, bez zlepšenia organizácie práce a bez zvýšenia kvalifikácie, potom možno s určitou predpokladať, že toto zvýšenie nastalo v dôsledku vyššej intenzity práce.

Dvojsmenovú prevádzku v živočíšnej výrobe považujeme za nástroj zvýšenia intenzity práce, ktorá sa nedosahuje na úkor fyzickej námahy pracovníkov, ale predovšetkým plnším využitím časových rezerv pri práci. Tradičné prerušované pracovné postupy v živočíšnej výrobe, s pomerne malým zhustením práce, sa vyznačujú značnou pracovnou extenzitou. Prestávky medzi pracovnou činnosťou v priebehu dňa sa nedajú využiť k vhodnému odpočinku a ich význam pre prevenciu únavy je nepatrný. Preto možno prerušované pracovné postupy v živočíšnej výrobe považovať takmer za celodennú prácu.

Tým, že v dvojsmenovej prevádzke sa pracovné operácie sústreďujú do uzavretého cyklu, nastáva fakticky skrátenie pracovnej doby aj vtedy, ak by sa azda súčet pracovnej doby všetkých cyklov tradičných pracovných postupov rovnal súčtu pracovného cyklu dvojsmenovej prevádzky. Dvojsmenová prevádzka umožňuje potom pri ináč nezmenených podmienkach takmer automaticky zhustenie práce, odstránenie stratových časov a tým zvýšenie intenzity práce.

Dôkazom toho sú výsledky časových štúdií skúmaných objektov v chove dojníc. Priemerná spotreba živej práce na neodôvodnené prerušovanie práce na kus a deň v minútach na 1 pracovníka bola nasledovná (tab. I):

I.

	Ráno	Poludnie	Večer	Spolu
objekty s tradičnými pracovnými postupmi	12,45	4,05	5,75	22,25
objekty s dvojsmenovou prevádzkou	3,25	1,25	2,75	7,25
Rozdiel	9,20	2,80	3,00	15,00

Dvojsmenová prevádzka priaznivo ovplyvňuje intenzitu práce aj z hľadiska pracovnej psychológie. Vedomie, že odpadajú príchody a odchody do práce možno považovať za akýsi automatický prostriedok odstránenia stratových časov. Túto teóriu potvrdzujú uvedené časové štúdiá. Stratové časy boli totiž najmenšie vo večernom cykle, napriek tomu, že vtedy je fyzická únava pracovníkov už najväčšia.

II.

Prejdime teraz k analýze množstva vynaloženej práce na výrobu. V dvojsmenovej prevádzke v chove hovädzieho dobytku vplýva na množstvo vynaloženej práce v určujúcej miere organizácia pracovných postupov. Ide predovšetkým o dva činitele. Na 1 dojičku pripadá v dvojsmenovej prevádzke dvojnásobný počet kráv. To umožňuje lepšie zaradenie kráv v maštali podľa doby dojenia jednej dojnice ako v tradičných postupoch. Ďalej tu jestvuje možnosť zvýšiť počet aparátov, ktoré obsluhuje 1 dojička jednak tým, že sa uskutocní výhodnejšie zoradenie kráv, a tým, že sa celkový počet aparátov v maštali zníži. To v tradičných pracovných postupoch nie je možné, lebo bežné typy strojového dojenia sú vybavené vývevou, ktorej kapacita nedovolí použiť na 100 kráv viac ako 10 aparátov. Tieto činitele spätne mimoriadne ovplyvňuje počet pracovníkov maštalného kolektívu vo vzťahu s dĺžkou pracovnej doby. Tieto závislosti, ako aj ostatné ukazovatele produktivity práce v chove dojníc na objektoch s tradičnými pracovnými postupmi a s dvojsmenovou prevádzkou, uvádzame na tabuľkách II, III a IV.

Pri rozbere spotreby živej práce v štvorradových prejazdnych maštaliach vidíme značné zvýšenie tohto ukazovateľa pri vysokom počte pracovníkov a dlhej pracovnej dobe. Tento poznatok pripisujeme nedostatočnej organizácii pracovných postupov v ustajňovacom priestore a tým nesprávnemu stanoveniu počtu pracovníkov. Potvrdením tohto názoru je nielen výsledok subjektívneho pozorovania na skúmanom objekte, ale hlavne fakt, že iný objekt vykazoval pri ináč nezmenených podmienkach takmer o 100 % nižšiu spotrebu živej práce. Pri tomto pracovná doba bola tu nižšia o 29 % a počet pracovníkov o 23 %.

V chove dojníc v dvojradových maštaliach a vo voľnom ustajnení už nedochádzalo, ako vidieť, k takému kolísaniu v spotrebe živej práce. Objekty s dvojsmenovou prevádzkou vynaložili na produkciu menšie množstvo živej prá-

II. Prehľad ukazateľov produktivity v chove dojníc v štvorradových

Ukazovatele	Merná jednotka	Výskumné tradičné pracovné		
		dojenie 3 × denne		dojenie
		ŠM Komárno, farma N. Stráž	JRD Topoľníky	ŠM Měnín hosp. Donava
spotreba živej práce na kus a deň	min.	26,66	33,59	25,25
počet pracovníkov	počet	9	10	8
dĺžka pracovnej doby denne	hod.	8,50	8	8,50
spotreba živej práce na 1 lt mlieka	min.	4,40	4,05	5,05

ce, ako objekty s tradičnými pracovnými postupmi. Pracovná doba sa pritom znížila viac, ako sa zvýšil počet pracovníkov maštalných kolektívov.

Určujúci vplyv organizácie pracovných postupov na produktivitu práce v dvojsmenovej prevádzke potvrdzujú najmä ďalšie 4 skúmané objekty. V dvojradovej maštali i vo voľnom ustajnení bol počet pracovníkov v dvoch prípadoch v porovnaní s objektami s tradičnými pracovnými postupmi až o 100 % vyšší. Napriek tomu činilo množstvo vynaloženej práce v dvojradovej maštali pri dvojsmenovej prevádzke iba o 0,9 % viac a naopak vo voľnom ustajnení o 9,2 % menej ako v tradičných pracovných postupoch.

Z uvedených výsledkov výskumu vyplýva, že organizácia pracovných postupov musí mať na zreteli priamy vzťah počtu pracovníkov s dĺžkou pracovnej

III. Prehľad ukazateľov produktivity práce na skúmaných objektoch v chove dojníc v dvojradových maštaliach

Ukazovatele	Merná jednotka	Výskumné objekty				
		tradičné pracovné postupy		dvojsmenová prevádzka		
		dojenie		dojenie		
		2 × denne	3 × denne	3 × denne	3 × denne	2 × denne
		JRD Kráľovičové Kračany	JRD Topoľníky	JRD Zdešov	JRD Městec Králové	JRD Velké Výkleky
spotreba živej práce na kus a deň	min.	28,47	38,07	32,17	25,10	29,70
počet pracovníkov	počet	5	7	8	8	10
dĺžka pracovnej doby denne	hod.	9,00	8,50	6,50	5,00	5,00
spotreba živej práce na 1 l mlieka	min.	4,67	4,47	4,45	5,15	4,64

objekty					
postupy		dvojsmenová prevádzka			
2 × denne		dojenie 3 × denne			dojenie 2 × denne
ŠM Kočovce	JRD Modra	ŠM Nymburk farma Bobnice	ŠM Nymburk farma Libice	ŠM Kutná Hora farma Poličany	ŠM Chotěboř farma Svinný
30,90	21,82	20,13	29,20	39,44	32,04
13	11	10	12	13	10
7	6,50	6	7	8,50	9
5,61	4,38	2,49	6,13	7,95	9,18

doby. Ak sa počet pracovníkov v dvojsmenovej prevádzke v maštalnom kolektíve zvýši, musí sa úmerne znížiť pracovná doba ošetrovateľov.

Pri hodnotení množstva vynaloženej práce na výrobu, ako prvého činiteľa produktivity práce, vidíme, že najpriaznivejšie výsledky dosiahol v štvorrado- vých i dvojrado- vých maštaliach objekt s dvojsmenovou prevádzkou. Na objek- toch voľného ustajnenia dojníc dosiahol najnižšiu spotrebu živej práce síce objekt s tradičnými pracovnými postupmi, avšak priemer tohto ukazovateľa na objek- toch s dvojsmenovou prevádzkou bol na jednej úrovni s objektami s tradičnými pracovnými postupmi.

Uvedené výsledky výskumu dokazujú, že dvojsmenová prevádzka ovplyvňuje pri správnej organizácii pracovných postupov produktivitu práce z hľadiska

IV. Prehľad ukazovateľov produktivity práce na skúmaných objektoch v chove dojníc vo voľnom ustajnení

Ukazovatele	Merná jednotka	Výskumné objekty				
		tradičné pracovné postupy		dvojsmenová prevádzka		
		dojenie				
		3 × denne	2 × denne	3 × denne	3 × denne	2 × denne
		ŠM Nitrianské Pravno	ŠM Měnin farma Donava	ŠM K. Hora farma Přitoky	ŠM Zbraslav	ŠM Kvetoslavov
spotreba živej práce na kus a deň	min.	19,20	14,25	18,77	17,59	15,51
počet pracovníkov	počet	3	2	4	6	4
dĺžka pracovnej doby denne	hod.	8,00	10,00	7,50	6,00	8,50
spotreba živej práce* na 1 l mlieka	min.	4,00	3,03	2,31	2,12	3,01

množstva vynaloženej práce priaznivo. K zvýšeniu spotreby živej práce dochádza iba pri nesprávnom pomere počtu pracovníkov k dĺžke pracovnej doby.

III.

Rozoberme druhého činiteľa produktivity práce — množstvo vyrobenej produkcie. V chove dojníc to bude priemerná dojivosť na kus a deň, v ostatných kategóriách priemerné váhové prírastky. V štvorradových a dvojradových mašaliach sa tu dosiahli najlepšie výsledky s tradičnými pracovnými postupmi. Vo voľnom ustajnení bola najväčšia úžitkovosť na objekte s dvojsmenovou prevádzkou. No v živočíšnej výrobe hrajú pri posúdení docieleného množstva produkcie určujúcu úlohu množstvo a skladba krmív. Ak preštudujeme údaje o spotrebe krmív na liter mlieka, dostaneme pri posúdení množstva produkcie celkom iné výsledky. Najmenšiu spotrebu krmív na liter mlieka (0,091 SB, 0,627 ŠJ) mal objekt s dvojsmenovou prevádzkou, pri pomerne vysokej úžitkovosti (8,08 litrov na kus a deň). Na objektoch s dvojsmenovou prevádzkou v dvojradových mašaliach hospodárili s krmivami približne jednako ako na objektoch s tradičnými pracovnými postupmi. Vo voľnom ustajnení dojníc vykazovali lepšie výsledky objekty s dvojsmenovou prevádzkou než objekty s tradičnými pracovnými postupmi, a to jak v úžitkovosti v absolútnych číslach, tak aj v spotrebe krmív na 1 liter mlieka.

Pri celkovom posúdení produktivity práce koeficientom pracnosti, t. j. spotrebou živej práce na jednotku produkcie, vidíme, že najlepšie výsledky sa dosiahli na skúmaných objektoch s dvojsmenovou prevádzkou (štvorradové maštale 2,49 min. na liter mlieka, dvojradové maštale 4,45 min. na liter mlieka a voľné ustajnenie 2,12 min. na liter mlieka). Tieto výsledky sa dosiahli nielen nízkou spotrebou živej práce, ale aj vysokou úžitkovosťou.

Pri posúdení úžitkovosti vo vzťahu k dvojsmenovej prevádzke v chove dojníc bude ešte cennejšie porovnanie priemernej dojnosti tých istých objektov pred zavedením dvojsmenovosti a po jej zavedení. Na tabuľke V uvádzame priemernú dojivosť na skúmaných objektoch vždy rok pred zavedením a rok po zavedení dvojsmenovej prevádzky. Medzi dosahovanou dojivosťou a priemernými zárobkami ošetrovateľov je spravidla priamy vzťah, a preto uvádzame na spomenutej tabuľke aj tieto ukazovatele.

Z uvedených údajov je zrejmé, že priemerná úžitkovosť stúpla po zavedení dvojsmenovej prevádzky, až na jednu výnimku, na všetkých skúmaných objektoch. Na tomto objekte sme preskúmali príčiny poklesu úžitkovosti a zistili sme, že pokles nastal zhoršením krmnej dávky. Priemerná krmná dávka na kus a deň činila na tomto objekte pred zavedením dvojsmenovosti 0,625 kg SB a 5,435 kg ŠJ a po jej zavedení 0,575 kg SB a 4,832 kg ŠJ. To ovšem potvrdzuje, že samotné zavedenie dvojsmenovej prevádzky nezapríčiňuje pokles úžitkovosti a tým nižšiu produktivitu práce. Opačne, na skúmaných objektoch sa úžitkovosť zvýšila. Iste hrá pri zvýšení úžitkovosti opäť hlavnú úlohu správne množstvo a skladba krmív a nemienime dokazovať, že úžitkovosť stúpla iba zásluhou dvojsmenovej prevádzky. Napriek tomu môže mať i samotný systém dvojsmenovej prevádzky v chove dojníc priaznivý vplyv na úžitkovosť. Je to najmä vytvorením správneho režimu práce a odpočinku ošetrovateľov. Tým, že celodenný pracovný čas sa sústreďí do jediného neprerušovaného pracovného cyklu, vytvárajú sa podmienky pre kvalitnejšie vykonanie práce. To ovšem predpokladá vyrovnané dvojice ošetrovateľov, najmä dojičiek, ktoré opatrujú tú istú skupinu zvierat.

Pri posudzovaní zárobkov ošetrovateľov vidíme, že stúpili úmerne so zvý-

V. Prehľad úžitkovosti a priemerných zárobkov v chove dojníc na skúmaných objektoch s dvojsmenovou prevádzkou

Poľnohospodársky podnik	Typ ustajnenia	Priemerná dojivosť na kus a deň v litroch		Priemerné mesačné mzdy v Kčs	
		pred zavedením dvoj-smenovosti	po zavedení dvoj-smenovosti	pred zavedením dvoj-smenovosti	po zavedení dvoj-smenovosti
ŠM Hrušovany nad Jevišovkou, farma Mackovice	štvorradová maštal'	7,29	8,05	1300	1536
ŠM Kutná Hora, farma Přítoka	voľné ustajnenie	7,70	8,13	1642	1728
ŠM Zbraslav, farma Lochkov	voľné ustajnenie	7,60	8,74	1600	1600
JRD Městec Králové, okres Nymburk	dvojradowá maštal'	4,11	4,92	752	790
JRD Velké Výkleky, okres Nymburk	dvojradowá maštal'	6,73	5,60	1020	850
JRD Zdešov, okres Jindřichův Hradec	dvojradowá maštal'	6,00	6,96	1484	1537
JRD Dolná Krupá, okres Trnava	dvojradowá maštal'	6,45	7,80	1651	1855

šenou úžitkovosťou. V jednom prípade (ŠM Zbraslav) sa zárobky nezvýšili napriek zvýšenej úžitkovosti. Tu totiž po zavedení dvojsmenovosti zvýšili pôvodný počet pracovníkov o jedného ošetrovateľa. Po zvýšení úžitkovosti sa potom zárobky nezvýšili, ale zostali na pôvodnej výške. Pritom sa však znížil pracovný čas ošetrovateľov. Takýto postup považujeme jak z hľadiska produktivity práce, tak aj rentability výroby mlieka za úplne správny. Vidíme tu správny súlad medzi zlepšením pracovných podmienok ošetrovateľov, úpravou pracovného času, zvýšenou úžitkovosťou a rentabilitou výroby mlieka.

IV.

Pri skúmaní vplyvu dvojsmenovej prevádzky na produktivitu práce v ostatných kategóriách hovädzieho dobytku si všimnime ešte od chovu teliat. Prax považuje totiž zavedenie dvojsmenovosti v odchove teliat za ešte obtiažnejšiu úlohu ako v chove dojníc. Dôsledkom toho je, že iba v nepatrnom množstve teľatníkov sa zaviedla dvojsmenovosť.

Sledovaný skupinový teľatník na ŠM Nymburk vykazoval v porovnaní s najlepším skúmaným skupinovým teľatníkom s tradičnými pracovnými postupmi na JRD Topoľníky nasledovné ukazovatele (tab. VI).

Tieto výsledky skúmaných objektov dokazujú, že lepšie ukazovatele dosiahol objekt s dvojsmenovou prevádzkou. Pozoruhodné je nízke percento uhynutia teliat na objekte s dvojsmenovou prevádzkou. Vyzdvihujeme ho preto, lebo prax sa pri dvojsmenovej prevádzke obáva práve možnosti zvýšeného uhynutia teliat. Nižšie percento uhynutia na objekte s dvojsmenovou prevádzkou (najnižšie zo všetkých skúmaných objektov) pripisujeme tomu, že v dvojsmenovej prevádzke sú ošetrovatelia prítomní v teľatníku dlhšiu dobu. To na teľatá nelenže nepôsobí rušivo, ale naopak, umožňuje ich stálu kontrolu.

VI.

	Tradičné pracovné postupy	Dvojsmenová prevádzka
spotreba živej práce na kus a deň v minútach	9,38	7,10
spotreba živej práce na jednotku produkcie v minútach	10,91	10,61
priemerné uhynutie teliat v %	6,60	3,00

V.

Považujeme za účelné zmieniť sa ešte o niektorých otázkach kvalifikácie vo vzťahu k dvojsmenovej prevádzke. Ak poľnohospodársky podnik zavedie dvojsmenovú prevádzku s pôvodným maštálnym kolektívom, potom to samozrejme nemá vplyv na kvalifikáciu. Dvojsmenovú prevádzku však považujeme za vhodný prostriedok pre získanie mladých pracovníkov do živočišnej výroby. Skúmané objekty to potvrdzujú v nasledovných ukazovateľoch, uvedených v tabuľke VII.

VII.

Kategória zvierat a druh ustajnenia	Tradičné pracovné postupy		Dvojsmenová prevádzka	
	priemerný vek ošetrovateľov v rokoch	priemerná prax ošetrovateľov v rokoch	priemerný vek ošetrovateľov v rokoch	priemerná prax ošetrovateľov v rokoch
chov dojníc vo štvorradových maštaliach	43	8,2	39	6,5
chov dojníc v dvojradových maštaliach	52	8,5	43	4,0
chov dojníc vo voľnom ustajnení	40	5,5	38	4,3
odchov teliat v skupinových tefatníkoch	46	7,5	40	2,0

Tieto údaje poskytujú dva cenné poznatky:

Za prvé je to priamy vzťah priemerného veku ošetrovateľov k úrovni technického vybavenia ustajňovacích priestorov. Najnižší vekový priemer bol vo voľnom ustajnení dojníc a najvyšší v dvojradových maštaliach. To plne zodpovedá technickému vybaveniu maštali.

Za druhé tu pozorujeme priaznivý vplyv dvojsmenovej prevádzky na zníženie vekového priemeru ošetrovateľov, ktorý bol na skúmaných objektoch nižší ako na objektoch s tradičnými pracovnými postupmi. To, že znížený vekový priemer sa dosiahol príchodom nových, mladších pracovníkov, dokazuje aj nižšia priemerná prax ošetrovateľov na skúmaných objektoch s dvojsmenovou prevádzkou.

*

Výskum organizácie práce v chove hovädzieho dobytku dokázal, že pri nezmenenom technickom vybavení práce, rovnakej organizácii pracovných postu-

pov a nezmenenej kvalifikácii pracovníkov zvyšuje dvojsmenová prevádzka intenzitu práce tým, že sa plnšie využívajú časové rezervy, najmä odstránením neodôvodnených prestávok.

Napriek jej prednostiam neprebíha zavádzanie dvojsmenovosti v praxi doposiaľ uspokojivým tempom. Proti dvojsmenovej prevádzke pôsobí niekoľko faktorov. Na prvom mieste je to obava z poklesu zárobkov spôsobená jednak domienkou o poklese účtovnosti a ešte viac predpokladaným poklesom zárobkov pri úprave noriem obsluhy na únosnú mieru. Je totiž veľmi častým zjavom (najmä na Slovensku), že maštálné kolektívy sú vo vzťahu k technickému vybaveniu ustajňovacích priestorov neprimerane nízke a norma obsluhy preto nadmerná. Tým sa dosahujú vyššie zárobky ošetrovateľov. Dvojsmenová prevádzka si tu vyžaduje obvykle zvýšenie počtu ošetrovateľov. To ovšem môže znamenať pokles ich zárobkov v prípadoch, kde sa nezvýši úmerne aj účtovnosť. Ďalej je to doterajší nedostatok skúseností pri organizácii pracovných postupov v dvojsmenovej prevádzke a tiež v riadení a kontrole práce na dve smeny. Dvojsmenová prevádzka kladie podstatne vyššie nároky na vedúcich pracovníkov ako tradičné pracovné postupy. Tým sa stáva, že aj samotní vedúci pracovníci sú proti zavedeniu dvojsmenovosti.

Napriek týmto ťažkostiam pri zavádzaní dvojsmenovej prevádzky sme tej myienky, že táto pokroková forma organizácie práce nájde svoje uplatnenie v živočíšnej výrobe a to najmä na jej najdôležitejšom odvetví — v chove hovädzieho dobytká.

Влияние двусменной работы при содержании крупного рогатого скота на производительность труда

Исследование организации труда при содержании крупного рогатого скота показало, что при неизменном техническом оснащении труда, одинаковой организации рабочих процессов и одинаковой квалификации работников двусменной работы интенсивность труда повышается тем, что временные резервы используются полнее, особенно путем устранения неосновательных перерывов.

При работе в две смены на производительность труда влияет главным образом организация рабочих процессов. Самой низкой затратой живого труда на обрабатываемую голову, а также на единицу продукции при каждом типе содержания дойных коров отличался объект с работой в две смены. При неблагоприятном соотношении числа работников и продолжительности рабочего времени затрата живого труда повышается, что вызывает понижение производительности труда.

В четырехрядных коровниках и в помещениях для беспривязного содержания потребление кормов на литр молока было самым меньшим на объекте с двумя сменами. В двухрядных стойловых помещениях в расходе кормов не было различий между работой в две смены и традиционными рабочими процессами.

Сравнивалась также средняя продуктивность на 7 изучаемых объектах год до введения и год после введения работы в две смены. Понижение продуктивности мы наблюдали лишь в одном случае, при уменьшении кормового рациона. Во всех остальных случаях продуктивность повышалась. Соразмерно с повышенной продуктивностью повышались и зарботки скотников.

При содержании телят в групповых телятниках на двусменном объекте мы установили более низкую затрату живого труда и более низкий процент падежа телят, чем на лучшем объекте с традиционными рабочими процессами.

Работа в две смены благоприятно отразилась и на среднем возрасте работников изучаемых объектов. Средний возраст работников на изучаемых двусменных объектах в четырехрядных коровниках был меньше на 9,3 %, в двухрядных — на 19,2 %, в помещениях с беспривязным содержанием — на 5,0 % и в групповых телятниках — на 13,0 %, чем на объектах с традиционными рабочими процессами.

Вопреки своим преимуществам, введение двух смен пока что не проходит в удовлетворительных темпах на практике. Против двусменной работы действует несколько факторов. На первом месте это опасение понижения зарботков, вызванное как предположением о снижении продуктивности животных, так и, больше всего, предполагаемым

понижением зарплат вследствие измерения норм обслуживания до приемлемой меры. Весьма частое явление (особенно в Словакии), что животноводческие коллективы по отношению к техническому оснащению животноводческих помещений несопоставимо низки, а норма обслуживания, ввиду этого, слишком большая. Таким способом обслуживающий персонал получает большие зарплаты. Двусменная работа обычно требует более многочисленного персонала. Однако это может означать уменьшение их зарплат в таких случаях, когда не повышается одновременно и продуктивность.

Вопреки этим трудностям при введении работы в две смены мы полагаем, что эта прогрессивная форма организации труда найдет свое применение в животноводстве, притом в его самой важной отрасли — в разведении крупного рогатого скота.

Einfluß des Zweischichtenbetriebs auf die Arbeitsproduktivität in der Rinderhaltung

Die Forschungsarbeit zur Arbeitsorganisation in der Rinderhaltung hat bewiesen, daß der Zweischichtenbetrieb bei unveränderter technischer Ausrüstung, bei gleicher Organisation der Arbeitsgänge und unveränderter Qualifikation der Mitarbeiter die Arbeitsintensität dadurch erhöht, daß die Zeitreserven besser ausgenutzt werden, insbesondere durch Beseitigung unbegründeter Pausen.

Beim Zweischichtenbetrieb wird die Arbeitsproduktivität hauptsächlich von der Organisation der Arbeitsgänge beeinflusst. Den geringsten Aufwand an lebendiger Arbeit je betreutes Stück Rindvieh und auch je Produkteneinheit wies in jeder Stalltype in der Milchviehhaltung das Objekt mit Zweischichtenbetrieb auf. Bei ungünstigem Verhältnis der Mitarbeiterzahl zur Arbeitszeitdauer erhöht sich der Aufwand an lebendiger Arbeit und damit kommt es zu einem Abfall der Arbeitsproduktivität.

In den Vierreihenställen und in der Laufstallhaltung war der Futtermittelverbrauch je Liter Milch in dem Objekt mit Zweischichtenbetrieb am geringsten, in den Zweireihenställen gab es in bezug auf den Futtermittelaufwand keine Unterschiede zwischen dem Zweischichtenbetrieb und den traditionellen Arbeitsverfahren.

In 7 untersuchten Objekten wurde auch die durchschnittliche Produktivität der Rinder ein Jahr vor der Einführung und ein Jahr nach der Einführung des Zweischichtenbetriebs verglichen. Ein Abfall der Nutzleistung wurde nur in einem Falle, bei Verminderung der Futterration, beobachtet, in allen übrigen Fällen erhöhte sich die Produktivität. Im Einklang mit der erhöhten Produktivität erhöhten sich auch die Einkünfte der Viehpfleger proportional.

Bei der Kälberaufzucht in Gruppenkälberställen ermittelten wir in dem Objekt mit Zweischichtenbetrieb im Vergleich mit dem besten Objekt mit traditionellen Arbeitsverfahren einen geringeren Aufwand an lebendiger Arbeit und einen niedrigeren Prozentsatz der Kälberverluste.

Der Zweischichtenbetrieb beeinflusste auch den Altersdurchschnitt der Mitarbeiter der untersuchten Objekte günstig. Das Durchschnittsalter der Mitarbeiter war in den untersuchten Objekten mit Zweischichtenbetrieb in den Vierreihenställen um 9,3 %, in den Zweireihenställen um 19,2 %, in der Laufstallhaltung um 5,0 % und in den Gruppenkälberställen um 13,0 % niedriger als in den Objekten mit den traditionellen Arbeitsverfahren.

Trotz dieser Vorzüge ist das Tempo der Einführung des Zweischichtensystems in der Praxis bisher nicht zufriedenstellend. Die Einführung des Zweischichtensystems wird durch einige Faktoren gehemmt. An erster Stelle durch die Befürchtung einer Verringerung der Einkünfte, die einmal auf der Einbildung beruht, daß sich die Nutzleistung vermindern wird, ferner wird eine Verminderung der Einkünfte bei der Regelung der Normen für die Betreuung auf ein tragbares Maß vorausgesetzt. Es ist nämlich eine sehr häufige Erscheinung, insbesondere in der Slowakei, daß die Stallarbeitskollektive im Verhältnis zur technischen Ausrüstung der Stallräume unverhältnismäßig klein sind und die Norm für die Pflege der Tiere daher übermäßig ist. Dadurch werden höhere Einkünfte der Pfleger erzielt. Das Zweischichtensystem erfordert gewöhnlich eine Erhöhung der Anzahl des Pflegepersonals. Dies könnte allerdings zu einer Verminderung seiner Einkünfte in jenen Fällen führen, wo sich nicht auch die Produktivität verhältnismäßig erhöht.

Trotz dieser Schwierigkeiten bei der Einführung des Zweischichtensystems sind wir der Meinung, daß sich diese fortschrittliche Form der Arbeitsorganisation auch in der tierischen Produktion durchsetzen wird und zwar vor allem in ihrem wichtigsten Zweig — in der Rinderhaltung.

Problémy dlhodobého úverového zataženia niektorých JRD

Проблемы долгосрочного дебитования счета ЕСХК

Probleme der langfristigen Belastung der LEG durch Kredite

CSc. Karol VLACHYNSKÝ, promovovaný ekonóm
Vysoká škola ekonomická, Bratislava

Budovanie socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby vyžaduje predstavu celej materiálne-technickej základne poľnohospodárstva. Pred touto základnou úlohou stoja hneď od svojho vzniku aj poľnohospodárske družstvá. Je zrejmé, že ju nie sú schopné splniť v dostatočne krátkom čase z vlastných zdrojov. Preto im socialistický štát poskytuje účinnú materiálnu aj finančnú pomoc.

Základnou formou finančnej pomoci štátu družstvám je nenávratné prisúvanie prostriedkov z centralizovaného čistého dôchodku štátu do JRD, uskutočňované rôznymi formami. Dôležitou doplňujúcou formou finančnej pomoci štátu družstvám je poskytovanie bankových úverov.

Potreba úveru, vznikajúca v súvislosti s prispôbovaním objemu a štruktúry výrobných fondov potrebám socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby, sa uspokojuje poskytovaním dlhodobých investičných a ostatných dlhodobých úverov. Rozhodujúca časť týchto úverov zabezpečuje rozšírenú reprodukciu v JRD. Menšia časť — hlavne ide o ostatné dlhodobé úvery — zabezpečuje aj potreby jednoduchej reprodukcie (najmä u družstiev ekonomicky slabých).

Pri normálnom trende peňažnej akumulácie v družstevnom sektore možno považovať za zdravý taký vývoj, pri ktorom dlhodobé úverové zataženie rastie pomalšie, alebo maximálne tak rýchlo, ako peňažné výnosy družstiev. To platí ako tendencia, preto rôzne výkyvy v jednotlivých JRD alebo v niektorých kratších obdobiach nie sú s týmto tvrdením v protirečení. Ak však dlhodobé úverové zataženie družstiev pri stabilnej cenovej hladine rastie rýchlejšie než ich peňažné výnosy, a to v celých výrobných oblastiach či územných celkoch a v dlhšom časovom období, je to znakom narastajúcich disproporcií.

Vývoj dlhodobého úverového zataženia slovenských JRD

V tomto článku chceme poukázať na vývoj zataženia slovenských JRD dlhodobými úvermi, na jeho príčiny a perspektívy riešenia.

Skúmané údaje za roky od zavedenia jednotných nákupných cien poľnohospodárskych produktov (teda od určenia novej cenovej hladiny) ukazujú, že

úroveň zafážnosti slovenských JRD sa vyvíjala vcelku nepriaznivo. Možno to charakterizovať údajmi uvedenými v tabuľke I.

I. Dlhodobé úvery a peňažné výnosy JRD na Slovensku v rokoch 1960—1963 na 1 ha poľnohospodárskej pôdy

Roky	Dlhodobé úvery koncom roka v Kčs				Celkové peňažné výnosy	
	investičné	ostatné	spolu	index	v Kčs	index
1960	1750	464	2214	100	3107	100
1961	1995	463	2458	111,0	3340	107,5
1962	2181	572	2753	124,3	3351	107,8
1963*	2441	450	2891	130,6	.	.

*) Zníženie podielu ostatných a zvýšenie podielu investičných úverov na celkovej sume úverového zafáženia na konci roku 1963 je spôsobené tým, že na základe nových smerníc o úverovaní (vstúpili do platnosti od 1. 1. 1964) došlo k prevodu úverov na nákup základného stáda, záprahových a mladých chovných zvierat zo skupiny ostatných dlhodobých do skupiny dlhodobých investičných úverov.

Tabuľka ukazuje, že úverové zafáženie rastie značne rýchlejšie než celkové peňažné výnosy družstiev. Pritom však ide o celkové priemery, ktoré zakrývajú značné rozdiely medzi jednotlivými územnými celkami. Ukazuje to prehľad v tabuľke II.

II. Skutočné zafáženie dlhodobými úvermi k 31. 12. 1963 v pomere k predpokladaným celkovým peňažným výnosom r. 1964 na hektár poľnohospodárskej pôdy

Kraje	Celkové peňažné výnosy v Kčs	Dlhodobé úvery v Kčs			Úverová zafáženosť celkové peňažné výnosy
		investičné	ostatné	spolu	
Západoslovenský	4755	2235	333	2568	54,0
Stredoslovenský	2724	2213	259	2472	90,7
Východoslovenský	2625	2928	771	3699	140,9
Slovensko	3596	2441	450	2891	80,4

V relatívne najhoršej situácii je Východoslovenský kraj, ktorý má najvyššie úverové zafáženie pri najnižších peňažných výnosoch. Ak počítame s priemernými lehotami splatnosti u dlhodobých investičných úverov 10 rokov a u ostatných dlhodobých úverov 6 rokov, potom by v tomto kraji dosahovala priemerná ročná splátka dlhodobých úverov sumu cca 420 Kčs (nepočítajúc úrokové zafáženie). Za predpokladu, že v tomto kraji tvoria čisté peňažné výnosy priemerne 30 % z celkových peňažných výnosov (teda v roku 1964 asi 790 Kčs), postihli by v roku 1964 pri dosiahnutí plánovaných peňažných výnosov a pri normálnom splácaní úverov len splátky dlhodobých úverov zhruba 53 % čistých peňažných výnosov. Ak pripočítame príslušné úroky, potom by dlhodobé úverové zafáženie pohltilo v roku 1964 až 61 % čistých peňažných výnosov. Aj keď

počítame s tým, že v nasledujúcich rokoch sa budú čisté peňažné výnosy družstiev Východoslovenského kraja zvyšovať, ide o zaťaženie neúnosné. Neúnosné tým viac, že nezohľadňuje ďalšie čerpanie dlhodobých úverov, ktoré treba predpokladať.

Aj tu však hovoríme o priemere za celý kraj. V niektorých družstvách je situácia ešte oveľa horšia, takže dlhodobé úvery, ktoré im boli poskytnuté, sú prakticky nenávratné. Tak napr. v okrese Humenné má JRD Košarovce každý hektár poľnohospodárskej pôdy zaťažený dlhodobými úvermi vo výške 14 004 Kčs (k 1. 4. 1963), podobne je to u JRD Vyšné Čabiny 9595 Kčs, Hudcovce, Radvaň, Krásny Brod atď. Obdobný nepriaznivý stav je aj v niektorých okresoch Stredoslovenského kraja a v jednotlivých družstvách Západoslovenského kraja.

Možno teda povedať, že dlhodobá úverová zaťaženosť slovenských JRD je značne vysoká, pričom situácia sa v tomto smere zhoršuje. V niektorých prípadoch sa stali poskytnuté úvery nenávratnými.

Základné príčiny súčasného stavu

Hlavnou príčinou zvyšujúceho sa úverového zaťaženia je skutočnosť, že družstvá nevytvárajú vlastné zdroje financovania rozšírenej reprodukcie v plánovanej výške. Dôvodov je viac.

Tak hladina platných nákupných cien poľnohospodárskych produktov sa konštruovala na základe výsledkov popredných 440 JRD v roku 1958 s tým, že do roku 1960, kedy začali nové ceny platiť, sa ekonomická úroveň JRD pozdvihne na úroveň uvedených popredných družstiev z roku 1958. Tento predpoklad sa však nesplnil, takže súčasná hladina nákupných cien nezabezpečuje družstvám realizáciu tak veľkého čistého dôchodku ako sa pôvodne predpokladalo.

Naviac sa značne napäté plány družstiev z rôznych objektívnych aj subjektívnych príčin sústavne neplnili. Plánované peňažné výnosy sa nedosahovali, náklady sa prekračovali, takže sa nedosahovala ani plánovaná úroveň čistých dôchodkov družstiev.

Pri klesajúcich sumách priamej finančnej pomoci štátu družstvám to znamenalo aj pri neplnení plánov družstevnej akumulácie uskutočňovanej prostredníctvom peňazí vzrastajúcu potrebu dlhodobých úverov. Vývoj týchto navzájom súvisiacich vzťahov ukazuje tabuľka III.

Tabuľka III ukazuje veľmi nepriaznivý vývoj realizovaného čistého dôchodku slovenských JRD. Príčin je viac. Tak celkové peňažné výnosy družstiev (bez priamej finančnej pomoci štátu) rastú pomalším tempom než peňažné náklady na výrobu (bez odmien za prácu družstevníkov). Ak peňažné výnosy vzrástli v roku 1962 v porovnaní s rokom 1960 o 10 %, potom peňažné náklady na výrobu vzrástli za rovnaké obdobie o 14,6 %. No hlavným dôvodom je, že v celkovom realizovanom čistom dôchodku poklesol rapidne podiel naturálneho dôchodku, ktorý nenadobúda v procese kolobehu fondov vôbec peňažnú formu, ale používa sa v družstve priamo v svojej forme naturálnej. Tento vývoj ukazuje prehľad v tabuľke IV.

Rýchly pokles čistého dôchodku získavaného družstvom v naturálnej forme je prejavom toho, že družstvá dosahovali v uplynulých rokoch minimálne prírastky základného stáda z vlastného chovu a minimálny vzrast fondov osív

III. Vývoj realizovaných čistých dôchodkov, priamej finančnej pomoci štátu a úverovej zafarženosti JRD na Slovensku v rokoch 1960—63 na 1 ha poľnohospodárskej pôdy

Roky	Realizovaný čistý dôchodok		Priama finančná moc do základných fondov a do prevádzky		Úverové zafarženie dlhodobými úvermi		Plnenie plánu investičnej výstavby v %
	Kčs	index	Kčs	index	Kčs	index	
1960	648	100,0	534	100,0	2214	100,0	94,4
1961	575	88,7	486	91,0	2458	111,0	94,2
1962	444	68,5	339	63,5	2753	124,3	84,4
1963	.	.	318*)	59,6	2891	130,6	92,6

*) Plán.

IV. Vývoj štruktúry celkových realizovaných čistých dôchodkov JRD na Slovensku v rokoch 1960—62 na 1 ha poľnohospodárskej pôdy (pri skutočnej výške odmeny družstevníkov)

Roky	Realizovaný čistý dôchodok					
	naturálny		peňažný		spolu	
	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%
1960	404	62,3	244	37,7	648	100
1961	236	41,0	339	59,0	575	100
1962	187	42,1	257	57,9	444	100

a krmív z vlastnej produkcie. Pomerne stabilným zdrojom (hoci aj tu sa zaznamenal mierny pokles) bol dôchodok vytvorený prácou družstevníkov pri svojpomocnej investičnej výstavbe (prírastok nedeliteľného fondu — úspory pri investičnej výstavbe). Jedným z dôvodov boli aj nedostatky celého doterajšieho systému rozdeľovania družstevného produktu.

Vývoj finančných vzťahov medzi družstvami a socialistickým štátom v posledných troch rokoch viedol k tomu, že celkový použitý čistý dôchodok družstiev (t. j. čistý dôchodok, ktorý po uskutočnení procesov rozdeľovania a znovurozdeľovania zostal v družstve na spoločenskú spotrebu a akumuláciu) klesal ešte rýchlejšie než ich celkový realizovaný čistý dôchodok. Ukazujú to údaje v tabuľke V.

Ďalším dôvodom zvyšujúceho sa úverového zafarženia družstiev je znižovanie priamej finančnej pomoci, ktorá sa družstvám poskytuje z centralizovaného čistého dôchodku štátu. Ak totiž použitý čistý dôchodok družstiev klesá rýchlejšie než tempo rozšírenej reprodukcie ich výrobných fondov — a to je prípad slovenských JRD v uplynulých rokoch — potom má pokles priamej finančnej pomoci za následok vzrastajúcu zafarženosť družstiev dlhodobými úvermi.

Pokles priamej finančnej pomoci poskytovanej družstvám bol však nerovno-

V. Vývoj celkového realizovaného a použitého čistého dôchodku JRD na Slovensku v rokoch 1960—62 na 1 ha poľnohospodárskej pôdy pri skutočnej výške odmeny za prácu družstevníkov

Roky	Realizovaný čistý dôchodok		Ostatné nerealizačné príjmy	Priama finančná pomoc	Odvody štátu*)	Použitý čistý dôchodok	
	Kčs	index				Kčs	index
1960	648	100,0	209	534	303	1088	100,0
1961	575	88,7	187	486	317	931	85,6
1962	444	68,5	241	339	321	703	64,6

*) V odvodoch je zahrnutá pôdohospodárska daň, poisťné, úroky z úverov a splátky dlhodobých neinvestičných úverov.

merný, pokiaľ ide o pomoc na rozvoj základných fondov a o pomoc do prevádzky. Ukazujú to údaje v tabuľke VI.

Priama finančná pomoc na rozvoj základných fondov sa znižovala najmä preto, že sa na jednej strane znižoval plánovaný objem investícií v JRD, na druhej strane sa plánovalo zvyšovanie vlastných zdrojov družstiev na ich financovanie, a konečne aj preto, že plánovaný objem investičnej výstavby JRD sa neplnil.

Znižovanie priamej finančnej pomoci štátu do prevádzky však nemožno považovať za celkom odôvodnené. Jednotlivé formy pomoci sem zahrňované je totiž potrebné chápať v nerozlučnej súvislosti s organizáciou tovarovo-peňažných vzťahov medzi družstvami a socialistickým štátom. Platné nákupné ceny poľnohospodárskych produktov sú u nás stanovené s ohľadom na priemerné podmienky družstiev tej výrobnjej oblasti, ktorá sa na produkcii toho-ktorého výrobku podieľa rozhodujúcou mierou. Družstvá produkujúce dané výrobky v horších prírodne-ekonomických podmienkach nemajú pri takej organizácii tovarovo-peňažných vzťahov zabezpečené normálne podmienky pre svoje hospodárenie. Použi-

VI. Priama finančná pomoc poskytovaná JRD na Slovensku v rokoch 1960—63 na 1 ha poľnohospodárskej pôdy

Roky	Priama finančná pomoc					
	do základných fondov*)		do prevádzky		spolu	
	Kčs	index	Kčs	index	Kčs	index
1960	336	100	198	100	534	100
1961	279	83,0	207	104,5	486	91,0
1962	198	58,9	141	71,2	339	63,5
1963 (plán)	205	61,0	113	57,0	318	59,6

*) Členenie priamej finančnej pomoci do položky „do základných fondov“ a „do prevádzky“, ktoré je tu uvedené, nemožno považovať za celkom presné. Uskutočnili sme ho tak, že priamu pomoc na posilňovanie nedeliteľných fondov (1960) a priamu pomoc na rozvoj základných prostriedkov sme zahrnuli do položky „do základných fondov“ a všetky ostatné formy priamej pomoci sú v položke „do prevádzky“.

tým spôsobom riešenia je prisúvanie časti centralizovaného čistého dôchodku štátu prostredníctvom finančných vzťahov vo forme priamej finančnej pomoci do prevádzky.

Z toho je zrejmé, že priama pomoc do prevádzky je vlastne určitým dodatkom k tržbám za poľnohospodárske produkty družstvom realizované. Ide o formu úhrady vyšších nákladov, ktoré boli uznané ako spoločensky opodstatnené.

Preto znižovanie objemu štátnej pomoci do prevádzky je oprávnené len vtedy, keď sa pre to vytvoria ekonomické predpoklady — napr. v znižovaní úrovne vlastných nákladov družstiev hospodáriacich v horších podmienkach alebo v zmenách úrovne nákupných cien. Také predpoklady sa u nás nevytvorili, a preto znižovanie úrovne priamej pomoci do prevádzky nemožno považovať za ekonomicky zdôvodnené. Obdobne pôsobilo aj nahradenie časti prostriedkov priamej finančnej pomoci do prevádzky poskytovaním osobitného úveru na výrobné náklady s lehotou splatnosti 2—3 roky, výnimočne na 4—5 rokov (zavedené od 1. 1. 1963).

Na udržiavanie vysokého priemerného úverového zaťaženia družstiev vplývala do určitej miery aj činnosť banky. Bankové údaje ukazujú, že — až na nepatrné výnimky — sa splátky investičných a ostatných dlhodobých úverov určovali družstvám na hranici minimálnej splátky povolenej vyhláškou o úverovaní. Taký postup sa uplatňoval aj voči družstvám, ktoré v dôsledku dostatočného vybavenia základnými fondami nečerpajú už vôbec ďalšie dlhodobé úvery¹). Tieto družstvá potom vystačili s pomerne nízkou dotáciou vlastných prostriedkov na krytie dlhodobých potrieb. Dostatočne sa nemobilizovali vlastné zdroje týchto JRD a ponechávalo sa im zbytočne vysoké úverové krytie ich základných fondov a ostatných dlhodobých potrieb.

Doterajšie naše úvahy ukázali, že vysoká úverová zaťaženosť nie je len, alebo predovšetkým, problémom finančným, ale je nerozlučne spojená s nedostatkami v priebehu celého reprodukčného procesu JRD. Z tohto hľadiska vidíme dve oblasti riešenia:

- a) riešenie v oblasti peňažných vzťahov,
- b) riešenie v oblasti výroby.

Riešenie v oblasti peňažných vzťahov

Pokiaľ ide o súčasný stav úverovej zaťaženia, treba priznať, že u družstiev hospodáriacich v relatívne horších prírodne-ekonomických podmienkach je výslednicou protirečení narastajúcich niekoľko rokov. Je výrazom skutočnosti, že doterajšie naše opatrenia v oblasti peňažných vzťahov medzi družstvami a štátom nedokázali výraznejšie pôsobiť na zmierňovanie rozdielov v úrovni použitých hrubých a čistých dôchodkov družstiev jednotlivých výrobných oblastí a územných celkov. Ide teda o stav mimoriadny, ktorý je potrebné aj riešiť mimoriadnymi opatreniami.

Nazdávame sa, že situáciu preúverovaných družstiev hospodáriacich v horších prírodne-ekonomických podmienkach bude potrebné postupne riešiť na ťarchu štátneho rozpočtu. Na nevyhnutnosť tejto cesty riešenia ukazujú následky

¹) Napr. v Západoslovenskom kraji bolo v roku 1961 takých družstiev už 169 z celkového počtu 868, t. j. celých 19,5 %.

trvalého vysokého úverového zaťaženia spomínaných družstiev. Znesnadňuje vybavovanie družstiev ďalšími výrobnými fondami, nepriaznivým spôsobom vplýva na úroveň odmeňovania družstevníkov, podlamuje ich hmotnú zainteresovanosť na spoločnej práci v družstve a zťažuje tak reprodukciu pracovných síl, zlepšovanie ich vekového zloženia a kvalifikácie. To všetko vedie k stagnácii týchto družstiev, ktorú možno prekonať len ich odbremením na ťarchu celospoločenských fondov.

Nestačí však riešiť len súčasný stav, ale treba urobiť zásahy, ktoré by pre budúcnosť vylúčili ďalšie narastanie úverového zaťaženia niektorých skupín družstiev v nežiadúcich rozmeroch. Také perspektívne riešenie môže vyplynúť len zo všestranného prehodnotenia peňažných vzťahov medzi družstvami a socialistickým štátom. V zásade sú možné dve cesty riešenia:

1. Úprava tovarovo-peňažných vzťahov medzi družstvami a štátom, ktorá by zabezpečila zvýšenie tej časti čistého dôchodku, ktorý družstevný sektor realizuje v nákupných cenách poľnohospodárskych produktov.

2. Uskutočnenie úprav vo finančných vzťahoch medzi družstvami a štátom. Máme tu na mysli úpravy pôdohospodárskej dane a priamej finančnej pomoci poskytovanej štátom.

Rozoberme uvedené možnosti podrobnejšie.

Zvýšenie realizovaného čistého dôchodku družstiev úpravou tovarovo-peňažných vzťahov medzi družstvami a štátom je možné dosiahnuť jednak zvýšením hladiny nákupných cien poľnohospodárskych produktov, jednak znížením hladiny cien, za ktoré nakupujú JRD výrobné prostriedky, prípadne rôznou kombináciou týchto opatrení.

Obidve cesty majú určité obmedzenia. Možnosti zvýšenia nákupných cien sú rôzne u jednotlivých poľnohospodárskych produktov a sú dané radom zložitých vzťahov, ktoré tu nemáme možnosť rozoberať. Vo všeobecnosti však môžeme poznamenať, že limitujúcou hranicou zvýšenia je stanovená úroveň maloobchodných cien potravinárskych tovarov. Možnosti znižovania cien výrobných prostriedkov nakupovaných poľnohospodárstvom sú obmedzené požiadavkou, aby príliš nízka cena nevedla k plytvaniu, prípadne nevyužívaniu výrobných prostriedkov.

Zabezpečenie rastu realizovaných čistých dôchodkov úpravou tovarovo-peňažných vzťahov má značné prednosti. Zvýšený objem vlastných zdrojov družstiev na financovanie rozšírenej reprodukcie ich výrobných fondov podnecuje hmotnú zainteresovanosť na rozvoji a zhospodarnovaní výroby v družstvách. Upevňuje aj zodpovednosť družstevníkov za perspektívny rozvoj ich družstva. Zvýšené priplývanie prostriedkov závisí na upevňovaní tržných vzťahov medzi družstvami a štátom, ktoré je potrebné v prvej fáze rozvoja komunistickej spoločnosti považovať za rozhodujúce.

Vzhľadom ku konkrétnej situácii našich JRD stavia sa do cesty použitiu spomínaného spôsobu aj závažná prekážka. Zvýšenie hladiny nákupných cien poľnohospodárskych produktov, resp. zníženie hladiny cien výrobných prostriedkov nakupovaných družstvami, znamená zvýšenie realizovaného čistého dôchodku prakticky u všetkých družstiev. Je zrejmé, že miera tohto zvýšenia je rôzna (podľa výrobného zamerania jednotlivých JRD a podľa cenového zvýhodnenia jednotlivých výrobkov), no jej diferenciácia by nevyšla príliš hlboká. Naproti tomu vybavenie družstiev výrobnými fondami je v rôznych územných celkoch podstatne rozdielne, aj keď ide o družstvá hospodáriace v rovnakých výrobných

oblastiach. Môžeme to demonštrovať na rozdieloch vo vybavení družstiev jednotlivých výrobných oblastí základnými fondami v členení podľa územných celkov (tabuľka VII).

VII. Hodnota základných fondov JRD na 1 ha poľnohospodárskej pôdy v roku 1962 v členení podľa výrobných oblastí a územných celkov

Výrobné oblasti	Kraje			Slov. spolu	České kraje	ČSSR
	ZS	SS	VS			
kukuričná	9152	6839	6588	8535	10 846	8 808
repná	8427	6341	6496	7295	13 295	11 903
zemiaková	7449	6535	5359	6185	11 237	10 257
zemiakovo-ovsená	5504	5868	3900	4911	9 849	8 734
horská	4710	4723	5157	4916	9 700	6 701
Oblasti spolu	8835	5894	5674	7099	11 621	9 963

Z rozdielneho vybavenia výrobnými fondami vyplývajú pre budúcnosť aj rozdielne nároky na akumuláciu v jednotlivých územných celkoch. Toto diferencované uspokojovanie potrieb družstiev možno riešiť v oblasti tovarovo-peňažných vzťahov medzi družstvami a socialistickým štátom len vtedy, keď pripustíme existenciu diferencovaných pásmových nákupných cien poľnohospodárskych produktov.

Druhým možným riešením je úprava finančných vzťahov medzi družstvami a štátom. Ide tu o vzťahy spojené s odvodom časti realizovaného čistého dôchodku družstiev do centralizovaného čistého dôchodku štátu formou pôdohospodárskej dane a o presun časti centralizovaného čistého dôchodku štátu do družstiev formou priamej finančnej pomoci. Vplyvom týchto vzťahov sa značná diferenciácia v realizovaných čistých dôchodkoch družstiev jednotlivých výrobných oblastí a územných celkov zmierňuje, takže čisté dôchodky, ktoré zostávajú na použitie v družstvách, sú vyrovnanejšie.

Dôležitosť jednotlivých skupín finančných vzťahov závisí od úrovne nákupných cien poľnohospodárskych produktov. Keď sa úroveň cien viac prispôbuje nákladom družstiev hospodáriacich v horších podmienkach, vystupuje do popredia dôležitosť pôdohospodárskej dane ako formy odčerpávania diferenčnej renty. Ak sa ceny viac prispôbujú nákladom JRD v lepších podmienkach, vzrastá dôležitosť priamej finančnej pomoci štátu ako formy spoločenského uznania vyšších nákladov JRD v horších podmienkach.

Nemožno však podceňovať ani úskalia tejto cesty. Široké využívanie finančných vzťahov kladie totiž riešenie hospodárskej situácie družstva a jeho úverového zaťaženia mimo oblasť pôsobenia samotného JRD. Staví ju do závislosti na rozhodnutiach výrobnej poľnohospodárskej správy a iných nadriadených orgánov, pričom je viac alebo menej otvorené pole subjektivismu. To otupuje zainteresovanosť a zodpovednosť družstevníkov za riešenie hospodárskej situácie ich družstva a znižuje dôležitosť hlavnej formy vzťahov medzi družstvami a štátom — tovarovo-peňažných vzťahov založených na trhovom sväzku.

Vychádzajúc z predností a nedostatkov rozoberaných dvoch ciest v oblasti peňažných vzťahov — t. j. úpravy tovarovo-peňažných vzťahov a úpravy finančných vzťahov medzi družstvami a štátom — nazdávame sa, že diferencované zlepšovanie hospodárskeho postavenia jednotlivých skupín družstiev a tým znižovanie ich úverového zaťaženia možno dosiahnuť len ich kombinovaným použitím.

Za najvážnejšie považujeme riešenie v oblasti tovarovo-peňažných vzťahov. Veľmi diferencovaná úroveň hospodárenia družstiev jednotlivých výrobných oblastí a územných celkov, ako aj na tom závislá rozdielna potreba akumulácie spôsobujú, že významné miesto budú mať v riešení nášho problému aj finančné vzťahy (za predpokladu jednotných nákupných cien). Pritom však ich konkrétna organizácia musí byť taká, aby procesy rozdeľovania a znovurozdeľovania nimi sprostredkované boli v úzkej súvislosti s úrovňou trhovej produkcie družstiev, s organizáciou tovarovo-peňažných vzťahov.

Opatrenia v oblasti peňažných vzťahov sme položili na prvé miesto z dvoch príčin. Jednak preto, že môžu zlepšiť situáciu družstiev, a v rámci toho znížiť aj ich úverové zaťaženia behom krátkeho obdobia. Jednak aj preto, že s ich uplatnením súvisiace znovurozdelenie národného dôchodku v prospech poľnohospodárstva je jedným z najdôležitejších predpokladov účinných a trvale pôsobiacich opatrení v oblasti výroby.

Riešenie v oblasti výroby

Na riešenie nášho problému je možné pôsobiť v oblasti výroby v mnohých smeroch. Prvým, v tejto súvislosti dôležitým, okruhom otázok sú problémy súvisiace so zmenou štruktúry investičnej výstavby v družstvách.

Pri budovaní materiálno-výrobnej základne JRD v období združstevňovania bolo potrebné koncentrovať v investičnej výstavbe prostriedky na budovanie spoločných hospodárskych objektov, najmä maštálnych priestorov. Bolo to vynútené skutočnosťou, že objekty združených roľníkov neboli väčšinou vhodné pre potreby socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby. Pritom postupovala aj mechanizácia základných poľnohospodárskych prác, najmä v rastlinnej výrobe.

Pri takom zameraní investičnej výstavby v JRD prevládal v jej cieľoch prvok zvyšovania produktivity práce a znižovania vlastných nákladov na jednicu produkcie. Tým začal proces likvidácie z kapitalizmu zdedenej podstatnej disproporcie medzi úrovňou produktivity práce v priemysle a v poľnohospodárstve. Zároveň to umožnilo kryť zvýšenú potrebu pracovníkov v priemysle pri prebiehajúcej industrializácii prechodom pracovníkov z poľnohospodárstva.

Od roku 1960, kedy sa proces združstevňovania v našom poľnohospodárstve zhruba ukončil, stáva sa osobitne naliehavou úlohou zvyšovanie objemu poľnohospodárskej výroby. Pritom je samozrejme potrebné venovať aj naďalej pozornosť zvyšovaniu produktivity práce, aby sa zvýšenie objemu dosiahlo s plánovanými počtami pracovníkov. Uvedený smer rozvoja poľnohospodárskej výroby vyžaduje aj zvýšenú potrebu budovania základných fondov, ktoré umožňujú zvyšovať objem výroby a tým aj naturálne a peňažné výnosy JRD.

Na prvom mieste sú to investície do pôdy (meliorácie, zavlažovanie, rekultivácie apod.). Dosiaľ sa týmito investíciami, hoci znamenajú zlepšovanie pôdy ako základného výrobného prostriedku poľnohospodárstva, venovalo pomerne

málo pozornosti. Zo všetkých investícií do socialistického sektora poľnohospodárstva tvorili investície do pôdy hodnotovo len asi 4 %. Oveľa lepší stav neboli u slovenských družstiev ani v posledných rokoch. Tak v roku 1961 tvorili u nich investície do pôdy zhruba 5,5 % celkového objemu investícií, v roku 1962 to bolo dokonca len 5,3 %.

Nie menej dôležité sú aj investície zabezpečujúce rast počtosti a kvality základného stáda chovných zvierat a investície do strojov, ktoré umožňujú širokú mechanizáciu rastlinnej a živočíšnej výroby, uzatvárajú sústavy strojov a vytvárajú tak predpoklady pre komplexnú mechanizáciu ucelených výrobných postupov.

Takéto zameranie investičnej výstavby bude znamenať nielen zvyšovanie produktivity práce, ale aj zvyšovanie objemu poľnohospodárskej produkcie a s tým súvisiacich peňažných výnosov družstiev. Zvyšujúce sa vlastné zdroje družstiev budú vplývať na pokles úverového zaťaženia.

Zmeny v zameraní investícií by mali postupne vplývať na zmenu štruktúry základných fondov JRD. Údaje z JRD na Slovensku však ukazujú, že uvedené tendencie sa v praxi ešte dostatočne nepresadili.²⁾

VIII. Vývoj štruktúry základných fondov JRD na Slovensku v hodnotovom vyjadrení na 1 ha poľnohospodárskej pôdy

Skupiny základných fondov	1955		1959		1960		1961		1962		1962 1955
	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	
základné stádo	613	19,5	840	17,9	909	17,5	1011	16,4	1075	15,3	175
budovy a stavby	1500	47,6	2801	59,9	2869	55,4	3561	57,6	4106	58,6	274
stroje a náradie	513	16,3	702	15,0	1182	22,9	1456	23,6	1671	23,8	326
ostatné	523	16,6	336	7,2	219	4,2	152	2,4	158	2,3	30
celkom	3149	100	4679	100	5179	100	6180	100	7010	100	223

Tabuľka ukazuje vcelku nepriaznivý vývoj v tom, že v celkovej hodnote základných fondov vzrastá dosť rýchlo podiel budov a stavieb, podiel strojov rastie (po odovzdaní z STS) značne pomalšie a podiel hodnoty základného stáda vykazuje dokonca pokles.

²⁾ Údaje z roku 1955 nie sú s údajmi rokov 1959—62 plne porovnateľné. K 31. 12. 1959 sa totiž uskutočnila generálna inventarizácia základných fondov. Jej výsledkom bolo zvýšenie obstarávacej hodnoty sledovanej evidenciou u budov a stavieb o 386 Kčs na 1 ha poľnohospodárskej pôdy u strojov a zariadenia o 22 Kčs, u náradia a ostatných základných fondov (lesy, trvalé porasty) o 82 Kčs. U zvierat základného stáda sa precenenie neuskutočnilo. To je, okrem iného, aj príčinou podstatného zvýšenia podielu budov a stavieb na celkovej hodnote základných fondov v roku 1959. Zvýšenie podielu strojov v roku 1960 súvisí predovšetkým s odovzdaním väčšiny strojov STS do vlastníctva JRD.

Ďalšou cestou, ktorá zlepšuje priebeh reprodukčného procesu, a tým vytvára aj podmienky pre znižovanie úverového zaťaženia JRD, je zvyšovanie efektívnosti investičnej výstavby.

Túto požiadavku môže splňať len investičná výstavba uskutočňovaná na základe ujasnenej perspektívy rozvoja poľnohospodárstva jednotlivých výrobných oblastí a územných celkov a poľnohospodárskych závodov. Len taká výstavba má predpoklady, aby zabezpečila plánovaný rozvoj pracovných prostriedkov družstiev pri maximálnej úspore spoločenskej práce. Práce na rajonizácii poľnohospodárskej výroby vytvorili pre taký postup priaznivé podmienky.

Doterajšie výsledky v tejto oblasti ukazujú, že existujúce možnosti sa využívajú veľmi nedostatočne. Tak napr. budované kapacity ustajňovacích priestorov nie sú v súlade s objektívnymi potrebami, a to v dvoch smeroch.

Za prvé počet kapacitných miest prevyšuje plánované stavy zvierat a nezodpovedá ani ich plánovanej štruktúre. V niektorých družstvách sa budovali a budujú zbytočne rozsiahle ustajňovacie priestory, u druhých trvá ich nedostatok. Ako príklad uveďme údaje zo Stredoslovenského kraja (tab. IX), podobná situácia je však aj v iných krajoch.

IX. Prehľad o kapacitách ustajňovacích priestorov v JRD Stredoslovenského kraja — absolútne údaje

Skupiny zvierat	Stav kapacit k 1. 1. 1963	Dokončísav r. 1963 a 1964	Spolu 1 + 2	Stavy zvierat		Prebytky +, nedostatky — kapacit k 31. 12. 1963
				očakávané k 31. 12. 1963	plán 1964	
	1	2	3	4	5	6
kravy	100 792	12 172	112 964	65 014	65 714	+ 49 888 — 1 938
mladý hov. dobytok	59 212	12 715	71 927	109 445	109 965	+ 9 659 — 47 177
ošípané	160 175	11 826	172 001	172 496	188 596	+ 31 536 — 32 031
ovce	75 376	6 500	81 876	75 330	76 930	+ 8 130 — 1 584
sliepky	494 270	92 950	587 240	405 414	421 414	+207 334 — 25 508

Za druhé pre nevyjasnenosť a pomalý postup špecializácie jednotlivých poľnohospodárskych podnikov sa budovali a ešte aj budujú hospodárske stavby s menšou kapacitou než sa podľa súčasných poznatkov považuje za minimálnu pre plné využitie novej techniky a technológie.

Dôležitou cestou zvyšovania efektívnosti investičnej výstavby je budovanie komplexných celkov, t. j. obstarávanie ucelených súprav strojov, budovanie nielen kapacitných stavieb, ale aj pomocných zariadení a stavieb, ktoré umožnia ich plné využitie. Aj v tomto smere sa dosiaľ vyskytujú značné nedostatky. Tak napr. v roku 1962 bola potreba silážnych priestorov (počítané podľa

skutočných stavov dobytku) zabezpečená na Slovensku vyhovujúcim spôsobom len niečo málo viac ako na 20 %.

K rastu vlastných zdrojov družstiev a tým k znižovaniu ich úverovej zaťaženosti prispievajú aj všetky ďalšie opatrenia zamerané na celkové zvyšovanie efektívnosti poľnohospodárskej výroby. V tejto súvislosti ide o rad závažných otázok.

Na jedno z prvých miest tu treba postaviť potrebu urýchliť proces koncentrácie a špecializácie výroby v družstvách. Vcelku možno povedať, že technické problémy koncentrácie a špecializácie poľnohospodárskej výroby sú zhruba vyriešené. Ich rýchlejšie uvádzanie do života však brzdia niektoré nevyriešené otázky ekonomické. Patrí medzi ne veľmi rozdielna priemerná rentabilita dosahovaná u jednotlivých produktov. Tak napr. pri chove hovädzieho dobytku a pri produkcii mlieka osobitne sa dosahuje minimálna rentabilita, u mnohých družstiev sú tieto činnosti stratové. To spôsobuje, že v horskej a podhorskej oblasti, kde sú prírodné podmienky pre chov hovädzieho dobytku a pro produkciu mlieka, je rentabilnejší chov ošípaných na výkrm a chov hydiny. Podobné problémy nastávajú aj pri uplatňovaní otvoreného obratu stáda.

Významnú úlohu v zvyšovaní efektívnosti poľnohospodárskej výroby musí zohrať zlepšovanie vekového zloženia pracovníkov v družstvách a zvyšovanie ich kvalifikácie. Ukazuje sa, že súčasný stav je v mnohých družstvách limitujúcim faktorom ďalšieho zvyšovania produkcie, pretože ďalšie vklady zhmotnej práce nie je možné dostatočne efektívne využiť. Tak napr. v okrese Dolný Kubín majú JRD 206 traktorov (začiatok štvrtého kvartálu 1963), ale len 118 stálych traktoristov, v okrese Rimavská Sobota chýba v JRD na súčasné vybavenie mechanizáciou 230 stálych traktoristov a kombajnériov atď.

Riešenie tu zrejme nemožno hľadať v administratívnych metódach, ktoré pri minimálnych výsledkoch spôsobujú navyiac aj politické škody. Za jedine správny treba považovať ekonomický spôsob riešenia spočívajúci vo vyrovnávaní osobných dôchodkov, pracovních a životných podmienok družstevníkov na úroveň zrovnateľných pracovníkov ostatných odvetví.

Značnú dôležitosť pre zvyšovanie efektívnosti poľnohospodárskej výroby má aj zlepšovanie výrobného spojenia medzi priemyslom a poľnohospodárstvom. Máme tu na mysli najmä vzrast vo vybavovaní poľnohospodárstva umelými hnojivami a chemickými ochrannými prostriedkami, strojárenskými výrobkami vhodnými pre JRD v jednotlivých výrobných oblastiach a pod.

Проблемы долгосрочного дебитования счета ЕСХК

Дебитование счета словацких кооперативов в последние годы развивается неблагоприятно. Оно растет существенно быстрее их общих финансовых доходов. В некоторых областях и кооперативах ситуация настолько ухудшилась, что предоставляемые долгосрочные кредиты практически безвозвратны.

Главные причины такого положения в том, что кооперативы не создают собственных источников финансирования расширенного воспроизводства в плановом объеме и в снижении уровня непосредственной финансовой помощи, предоставляемой безвозвратно из средств централизованного чистого дохода государства. В известной мере

оказала влияние и недостаточная дифференциация при предоставлении и выплачивании долгосрочных кредитов.

Решение существующего неблагоприятного положения с кредитованием ЕСХК, ведущих свое хозяйство в худших природно-экономических условиях, возможно только за счет госбюджета.

Перспективно мы видим решение вопроса в двух областях, а именно в области денежных отношений и в области производства.

В области денежных отношений вопрос касается комбинированного применения двух мероприятий — преобразования товарно-денежных отношений и переустройства финансовых отношений между кооперативами и социалистическим государством. В настоящее время этой области решения необходимо признать приоритет.

Мероприятия в области производства до известной степени зависят от мероприятий в области денежных отношений. Мы считаем, что они заключаются в улучшении хода всего воспроизводственного процесса в кооперативном секторе сельского хозяйства. Особенно значительными мы считаем изменения в структуре капитального строительства ЕСХК, в повышении эффективности капитального строительства, а также в некоторых дальнейших процессах, направленных на общее повышение эффективности сельскохозяйственного производства.

Конкретные формы предлагаемых мероприятий, их взаимные отношения и введение количественных понятий — требовательная, но в настоящее время очень актуальная экономическая и политическая проблема.

Probleme der langfristigen Belastung der LEG durch Kredite

Die Kreditbelastung der slowakischen Genossenschaften entwickelt sich in den letzten Jahren ungünstig. Sie erhöht sich wesentlich schneller als die gesamten genossenschaftlichen Geldeinkünfte. In einigen Gebieten und in einigen Genossenschaften hat sich die Lage so verschlechtert, daß die ausgereichten langfristigen Kredite faktisch nicht rückführbar sind.

Die Hauptursachen dieses Zustands sind, daß die Genossenschaften zur Finanzierung der erweiterten Reproduktion im geplanten Umfang keine eigenen Ressourcen schaffen und daß sich das Niveau der aus den Mitteln des zentralisierten Reineinkommens des Staates ohne Rückführung gewährten direkten finanziellen Beihilfe erniedrigt. Eine gewisse Einwirkung übte auch die ungenügende Differenzierung bei der Ausreichung und Tilgung der langfristigen Kredite aus.

Eine Lösung der heutigen ungünstigen Lage in den untersuchten LEG, die in schlechteren natürlichen und ökonomischen Bedingungen wirtschaften, kann nur auf Kosten des Staatshaushalts erfolgen.

In der Perspektive erblicken wir eine Möglichkeit der Lösung auf zwei Gebieten und zwar auf dem Gebiet der Geldbeziehungen und auf dem Gebiet der Produktion.

Auf dem Gebiet der Geldbeziehungen geht es um die kombinierte Anwendung zweier Maßnahmen, der Regelung der Ware-Geld-Beziehungen und der Regelung der finanziellen Beziehungen zwischen den Genossenschaften und dem sozialistischen Staat. Im gegenwärtigen Zeitabschnitt ist es notwendig, diesem Gebiet der Lösung die Priorität zuzuerkennen.

Die Maßnahmen auf dem Gebiet der Produktion sind in gewissem Maße von den Maßnahmen auf dem Gebiet der Geldbeziehungen abhängig. Unseres Erachtens

beruhen sie auf der Verbesserung des Ablaufs des gesamten Reproduktionsprozesses im genossenschaftlichen Sektor der Landwirtschaft. Als besonders wichtig erachten wir Veränderungen der Struktur der Investitionsvorhaben der LEG, die Erhöhung des Nutzeffekts der Investitionen und auch einige weitere, auf die gesamte Erhöhung der Effektivität der landwirtschaftlichen Produktion ausgerichtete Prozesse.

Die konkreten Formen der vorgeschlagenen Maßnahmen, ihre Wechselbeziehungen und Quantifikation stellen ein anspruchsvolles, jedoch im gegenwärtigen Zeitabschnitt sehr aktuelles ökonomisches und politisches Problem dar.

ORGANIZACE MECHANIZOVANÝCH BRIGÁD A ČET V ROSTLINNÉ VÝROBĚ

Nejslabším článkem družstev a státních statků je organizace práce. Stále se ještě setkáváme s improvizací, s nedostatečně technicky a ekonomicky zdůvodněnou soustavou výroby a zvláště organizace práce, i když by měla platit zásada, že čím labilnější přírodní podmínky, tím více musí přesná organizace práce předcházet jejich nepříznivému vlivu na výrobu a hospodářské výsledky.

Koncem roku 1963 vyšla kniha prof. dr. Štefana Fišery „Organizácia mechanizovaných brigád a čiat v rastlinnej výrobe“ ve Slovenském nakladatelství zemědělské literatury v Bratislavě.

Hlavním záměrem knihy je, ukázat metodiku:

— volby ekonomicky nejvýhodnější technologie nejsložitějších pracovních procesů u hlavních plodin,

— zabezpečení nejvyššího využití strojů, traktorů a pracovních sil v jednoduchých i složitých pracovních procesech,

— stanovení druhu a velikosti mechanizovaných brigád a čet.

Autor zařazuje do knihy stručná pojednání o způsobu odměňování pracovníků, zejména o soustavě premií, dále pojednání o plánování v brigádách a o některých otázkách řízení brigád a čet. Tyto kapitoly mají praktický i metodický význam, protože v nich autor shrnuje celou řadu forem operativních plánů a harmonogramů prací.

Za ekonomicky nejvýhodnější technologii pracovního procesu považuje prof. Š. Fišera tu, která má nejnížší přímé náklady na hektar zpracovávané plochy, vyžaduje nejmenší spotřebu lidské práce vyjádřené počtem pracovních hodin na hektar a potřebu pracovních sil k obsluze agregátu (soustavy agregátů) a která má nejvyšší výkon za směnu, den a agrotechnickou lhůtu. Výhodnost technologie určuje pomocí uvedených ukazatelů v porovnání, tj. v řadě různých technologií stejného pracovního procesu.

Do přímých nákladů zahrnuje náklady na odpisy, technickou údržbu a opravy strojů a traktorů, na pohonné hmoty a mzdy.

Správně nezahrnuje do ukazatelů náklady na odměny vedoucím brigád, protože jejich objem často závisí na kvalifikovanosti vedoucích, a ani pojistné

traktorů. Vylučuje také odpisy skladovacích prostor, protože investice do skladů strojů nemohou ovlivnit intenzitu výroby a produktivitu práce i proto, že mohou být v budoucnu nahrazeny levnými prostředky, které nebudou odpisovány. Protože stav skladovacích prostor však zatím ovlivňuje skutečné náklady na opravy a údržbu, bylo by správnější s těmito náklady kalkulovat alespoň po několik nejbližších let.

Technologie pracovních procesů rozděluje na jednoduché a složité, tedy na technologie s nižší a vyšší kooperací práce proto, že pro posouzení ekonomické zdůvodněnosti těchto pracovních procesů jsou vždy jiná rozhodující hlediska. Přesněji, složité pracovní procesy jich mají více.

Technické a organizační podmínky pro dosažení nejvyšších výkonů strojů demonstruje autor u jednoduchých agregátů a plně platí pro využití jednotlivých strojů i ve složitých pracovních procesech. Jde zejména o volbu rychlosti pohybu agregátu s ohledem na jeho záběr a tažnou sílu traktoru. Je-li rychlost agrotechnicky omezena, jde o volbu kompletace strojů s takovými typy traktorů, aby jejich síla byla využita na 80 až 95 %.

Autor si je vědom, že v dnešní soustavě strojů a traktorů nelze vždy dosáhnout těchto ekonomicky nejvýhodnějších agregátů, jednak pro konstrukci strojů, jednak pro úroveň organizace území družstev a státních statků. Autor nehodnotí soustavu strojů právě z hlediska technických možností dodržení všech zásad, které doporučuje. Proto se

místa dostává k nepřesvědčivým a částečně rozporným tvrzením, zejména tam, kde mu jde o příklady kombinace některých strojů s typy traktorů.

U technicko organizačních podmínek využití soustav strojů ve složitých pracovních procesech prokazuje zejména podmínku plynulosti. Zabezpečit ji, tzn. sladit počty kooperujících strojů tak, aby jejich výkony byly k výkonu hlavního stroje soustavy násobkem, pokud možno beze zbytku. Každé zaokrouhlení snižuje využití doplňkových strojů.

Významné — z hlediska ekonomie času, využití strojů, nákladů a koncentrace výroby — jsou důkazy prof. Š. Fišery o tom, že maximálně možného souladu výkonu soustavy strojů složitějšího pracovního procesu lze dosáhnout v některých případech jen nasazením většího počtu hlavních strojů tak, aby jejich výkon byl v souladu s výkony ostatních strojů v soustavě strojů daného pracovního procesu. Soustavě strojů, která má určité početní zastoupení jednotlivých typů strojů této soustavy, říká organizační jednotka. Správně vytvořená organizační jednotka představuje určitou koncentraci strojů, zabezpečuje plynulost pracovního procesu a nejvyšší možné využití jednotlivých strojů soustavy daného pracovního procesu.

Autor ukazuje tvorbu organizačních jednotek pro pět technologií sklizně obilovin, pro pět technologií sklizně cukrovky, pro čtyři způsoby sklizně kukuřice na zrno, pro dvě technologie sklizně kukuřice na siláž a pro čtyři technologie sklizně píce na seno.

Proč volí ze složitých pracovních procesů sklizeň? Protože vyžadují největší spotřebu práce za agrotechnickou lhůtu a nejvyšší potřebu pracovních sil za den. Agrotechnická lhůta je nepřekročitelná, jinak by docházelo ke ztrátám na sklizni a ke snížení hektarového výnosu. Vychází ze správné zásady: bude-li mít podnik zabezpečeny nejnáročnější pracovní procesy traktory a pracovními silami, zvládne i ostatní práce.

V kapitole zůstávají na povrchu nebo jsou rozporná pojednání, v nichž autor posuzuje technicky dokonalejší, ale dražší stroje, v porovnání s dříve používanými stroji nebo s ruční prací (např. str. 48). Je to však okrajová otázka knihy a proto ji ponecháme stranou.

Dalším cílem knihy bylo, prokázat metodiku tvorby výrobně organizačních jednotek.

Z pěti variant výrobně organizačních jednotek, které úvodem autor charakterizuje, vybírá pro výklad hlavní z nich.

Podstatu metodiky tvorby výrobně or-

ganizačních jednotek vykládá hlavně na mechanizovaných čtáčích. Výklad spočívá na těchto myšlenkách:

1. Ekonomicky nejvýhodnější složitý špičkový pracovní proces má určitý objem. Je to výkon použité soustavy strojů, která představuje kapacitu nejvýhodnější organizační jednotky. Tímto výkonem je určena plocha plodiny, jež může být svěřena mechanizační čtáč.

2. Protože jedna plodina nestačí k celoročnímu využití osádky organizační jednotky, musí jí být svěřeno více plodin. Budou to takové druhy plodin, jejichž špičkové práce jdou časově po sobě.

3. Stroje pro ostatní pracovní procesy se stanoví na plochy a druhy plodin odvozených ze špičkových pracovních procesů.

4. Rok se rozdělí podle hlavních etap agrotechnických lhůt.

5. Vypočítá se směnnost a potřeba pracovních sil pro etapy prací. Zabezpečení špičkových prací bylo již vypočítáno.

V další části knihy se autor zabývá otázkou vztahu struktury výroby v mechanizovaných čtáčích a jejich specializací. Přidělený počet 10—12 plodin čtáč rozděljuje do 3—4 odvětví, protože vždy několik plodin s rozdílnými produkty má stejnou technologii pracovních procesů. Sdružování plodin do odvětví autor posuzuje podle typu hlavního stroje ve špičkovém pracovním procesu jednotlivých plodin. Protože je k obdělání zvolených 10—12 plodin třeba poměrně úzký sortiment sklizňových strojů, považuje autor čtu za specializovanou.

Avšak určování specializace výroby podle četnosti soustav strojů považuje za nový pohled na pojetí specializace výroby vůbec (str. 225).

Pojetí specializace výroby, která se charakterizuje jako významný podíl tržních výrobků na celkové tržní produkci zemědělského podniku, považuje za nedostatečné a hledisko koncentrace techniky, zjednodušení soustav strojů ve výrobní jednotce staví jaksí proti tomuto pojetí specializace výroby.

Specializace výroby podniku je kategorie společenské dělby práce a nelze ji určit jinak, než strukturou tržní produkce, tedy podílem podniku na společenské výrobě určitého tržního výrobku. Její podmínkou a hybnou silou je rozvoj výrobních sil a nezbytným průvodním zjevem koncentrace výroby. Zato ve výrobní jednotce podniku jde o jednotlivou dělbu práce, která však musí být určena přesně stanoveným poměrem výrobních prostředků a pracovních sil s určitou kvalifikací, a to za určitého stupně koncentrace výrobních prostředků.

Autor přesvědčivě dokázal význam a způsob dosahování této jednotlivé dělby práce. Snad opomněl, že není na místě charakterizovat ji jedním nebo více tržními produkty a počtem odvětví, jak to je nutné u společenské dělby práce. Jinak má však pravdu v tom, že ani společenskou dělbu práce — specializaci výroby — nelze charakterizovat jako výrobu zaměřenou na jeden hlavní výrobek.

V této souvislosti se ještě zastavíme u jednoho problému. Autor píše: „*Proces specializace výroby v podmínkách komplexní mechanizace je třeba hodnotit prostřednictvím specializace strojového parku*“ (str. 227). Ano, ale jen jako podmínku koncentrace výrobních prostředků specializované výroby, která je výsledkem společenské dělby práce. V zápětí však říká: „*Proces specializace může urychlit univerzalizace strojů*“ (str. 227). Tím autor odporuje sám sobě. Kde je ale podstata otázky? Univerzální soustava strojů nebude moci předurčovat sortiment a váhu plodin ve struktuře výroby. Při univerzální soustavě strojů se bude muset určovat specializace výroby v podniku na základě soustavy společenské dělby práce, kde koncentrace strojů bude jednou z podmínek. Za univerzální soustavy strojů bude muset pro dělbu práce ve výrobně organizačních jednotkách platit zákon přesných proporcí výrobních sil a času v pracovních procesech v celém výrobním cyklu, nutnost maximálního využití pracovní doby a využití kvalifikovanosti pracovních sil. Jen za této podmínky bude specializovaný podnik vyrábět pro společnost více a levněji.

Pokud jde o tvorbu brigád, autor považuje brigádu za větší organizační jednotku než jsou stále mechanizované čety. V podstatě doporučuje, aby se tvořily jako soustava mechanizovaných čet.

Prináší však významné důkazy pro jiný typ organizace brigád. Při jeho variantě brigád již není brigáda členěna na mechanizované čety, ale na pracovní mechanizované čety. Nazývá je dočasnými. Pracovním mechanizovaným četám

jsou svěřovány určité soustavy pracovních procesů tak, aby byly zaměstnány po celé vegetační období. Soustavy prací jedné čety mohou být odlišné od soustavy prací jiné čety. Mechanizátoři se specializují na určité práce. Konají je k tolika plodinám, kolik jich mohou zvládnout za agrotechnickou lhůtu. Přitom velikost brigády by musela být dána kapacitou několika organizačních jednotek, tedy soustavou strojů pro nejsložitější pracovní procesy.

Autor uvádí čtyři varianty rozdělování práce do pracovních čet a hodnotí je.

Je škoda, že se autor nezabýval ještě otázkou soustavy mechanizovaných čet nebo brigád. Totiž struktura výroby čet (brigád), odvozená z ekonomicky zdůvodněné technologie pracovních procesů a koncentrace soustav strojů, se dosti liší od struktury výroby požadované státním plánem. Jednou z cest dosažení souladu správné organizace práce a plánované struktury výroby podniku je soustava brigád a čet, která si však vyžádá nové nároky na velikost podniku. Tato otázka tedy zůstala nezodpověděna.

*

Uvedená kniha je poctivé, průkazné dílo. Má značnou metodickou a praktickou cenu, zejména proto, že ukazuje, jak vytvářet podmínky správné organizace práce a jak práci přesně organizovat. Dokazuje hospodářské důsledky chyb a nedostatků v organizaci práce. Vybírá si nejobtížnější tematiku, organizaci práce v rostlinné výrobě při použití vysokého stupně mechanizace. Přispívá k správnému pochopení mechanizovaných a komplexně mechanizovaných brigád a čet, jejichž funkce se zaměňují nebo směšují.

Kdyby se praxe za pomoci metodiků řídila tím, co prof. Fišera dokázal jako správnou organizaci práce v rostlinné výrobě, byly by v krátké době odstraněny hlavní nedostatky v organizaci práce družstev a státních statků.

Věra ČERNÁ, prom. ekonom
Vysoká škola ekonomická, Praha

ZAHRANIČNÍ OBCHOD ZEMĚDĚLSKÝMI VÝROBKÝ V ČLENSKÝCH STÁTECH RVHP

Rychlý rozvoj výrobních sil a společné životní zájmy národů socialistických zemí vyvolávají nutnost stále těsnějšího sblížení jednotlivých národních hospodářství, vytvářejí nové a složitější problémy v oblasti jejich hospodářské a vědeckotechnické spolupráce.

Za poměrně velmi krátké období 10—15 let prošly formy hospodářské spolupráce mezi členskými zeměmi Rady vzájemné hospodářské pomoci (dále jen RVHP) několika etapami rozvoje: od ročních obchodních dohod o vzájemných dodávkách zboží, přes dlouhodobé dvoustranné obchodní dohody ke specializaci a kooperaci výroby nejdůležitějších produktů bezprostředně ve sféře výroby a k přípravě koordinace dlouhodobých plánů rozvoje hlavních odvětví národního hospodářství členských zemí RVHP.

Mezinárodní dělba práce a zahraniční obchod

Nejdůležitějším předpokladem neustálého rozvoje hospodářské spolupráce socialistických zemí je mezinárodní socialistická dělba práce. Jejím cílem je „zvýšení efektivnosti společenské výroby, pomoc k dosažení vysokých temp růstu hospodářství a životní úrovně pracujících ve všech socialistických zemích, industrializace a postupného překonávání historicky vzniklých rozdílu v úrovni ekonomického rozvoje socialistických zemí, vytvoření hmotné základny pro víceméně současný, v mezích jedné historické epochy, přechod ke komunismu“. (Základní principy mezinárodní socialistické dělby práce.)

Společenské vlastnictví výrobních prostředků a socialistické výrobní vztahy umožňují stálost proporcí nezbytných pro plánované světové socialistické hospodářství, např. proporcí mezi výrobou výrobních prostředků a výrobou spotřebních statků, mezi průmyslem a zemědělstvím, mezi surovinovými a zpracovatelskými odvětvími. Přitom rozvoj mezinárodní socialistické dělby práce umožňuje řešit všechny tyto otázky nikoliv odtrženě, izolovaně pro každou jednotlivou zemi, nýbrž pro celý socialistický tábor jako jediný komplex.

Současně je nutno přihlížet k tomu, že socialistický tábor tvoří suverénní a rovnoprávné socialistické státy, vystupující v úloze samostatných výrobců a vlastní-

ků produkce, určené ve stále větším objemu k mezinárodní směně. To přičítává v současné době hospodářské spolupráci mezistátní charakter, vyvolává nutnost uskutečňovat hospodářskou spolupráci v hodnotové formě, ve formě zahraničního obchodu.

V podmínkách socialismu je zahraniční obchod jedním z důležitých faktorů pomáhajících vytvoření materiálně technické základny socialismu a komunismu a má důležitý význam jako faktor ekonomie mrtvé a živé společenské práce, jako faktor ekonomie běžných provozních nákladů a zvýšení rentability socialistické výroby.

Zahraniční obchod pomáhá rovněž ke zvýšení tempa socialistické rozšířené reprodukce zajišťováním reálné (věcné) akumulace. K uskutečnění socialistické rozšířené reprodukce, k výstavbě nových a k rekonstrukci existujících základních fondů nestačí mít prostředky jen v hodnotové, peněžní formě. Budování nových podniků, závodů, šachet a dolů vyžaduje, aby fond akumulace ve své naturální formě představoval souhrn určitých druhů výrobních prostředků a spotřebních předmětů, především strojů a zařízení.

Většina evropských zemí socialistického tábora (mimo ČSSR a NDR) byla však před druhou světovou válkou zeměmi hospodářsky zaostávajícími. V soustavě kapitalistické mezinárodní dělby práce

byly tyto země agrárně surovinovými průmysly imperialistických států. Největší význam v jejich národním hospodářství mělo zemědělství, v němž byla zaměstnána hlavní část obyvatelstva. Těžký průmysl a zejména strojírenství bylo jen v počátečním stadiu rozvoje. V době, kdy tyto země zahájily politiku industrializace, jejich fond socialistické akumulace ve své naturální, věcné struktuře neodpovídal potřebám národního hospodářství. Tyto země potřebovaly fondy reálné akumulace, především stroje a zařízení. Získat je však mohly v podstatě jen ze zahraničí prostřednictvím zahraničního obchodu, jehož nejdůležitější funkcí v daném období bylo zajištění těchto nezbytných změn struktury fondu socialistické akumulace.

Zahraniční obchod může tedy mít značný vliv na proporce socialistické reprodukce.

Ukutečnění rozšířené socialistické reprodukce vyžaduje, aby v souhrnném společenském produktu převládala výroba výrobních prostředků, aby se jejich odvětví rozvíjela rychleji než odvětví výroby spotřebních statků. Zahraničně obchodní směna statků, které nejsou prvky věcné akumulace (např. zemědělské výrobky),

za statky nezbytné pro věcnou akumulaci (stroje a zařízení) má podstatný vliv na vztah mezi výrobou výrobních prostředků a výrobních statků, pomáhá zajistit přednostní růst výroby výrobních prostředků v porovnání s výrobou spotřebních předmětů i v těch zemích, v nichž to není možné uskutečnit z vlastní výroby.

Země, v jejichž vlastní výrobě převládá výroba spotřebních předmětů, mohou prostřednictvím zahraničního obchodu měnit proporce mezi výrobními prostředky a spotřebními statky ve prospěch výrobních prostředků.

Země s vysoce rozvinutým průmyslem, v jejichž národním hospodářství převládá výroba výrobních prostředků, mohou naopak měnit proporce mezi výrobními prostředky a spotřebními statky ve prospěch spotřebních předmětů a uvnitř této skupiny ve prospěch zemědělské produkce.

Tyto obecné závěry o úloze zahraničního obchodu v národním hospodářství se projevují velmi důrazně v současné praktické hospodářské politice členských zemí RVHP a mají často rozhodující vliv na vývoj struktury a teritoriálního rozmístění jejich zahraničního obchodu.

Zahraniční obchod potravinami a zemědělskými surovinami

Přes rostoucí význam průmyslové výroby ve všech členských zemích RVHP zaujímají potraviny a zemědělské suroviny v obratu zahraničního obchodu vel-

mi významné místo, přestože se za poslední dobu jejich podíl na dovozu a zejména na vývozu značně snížil, jak v procentech ukazuje tabulka I.

I.

	1950		1961	
	podíl na vývozu	podíl na dovozu	podíl na vývozu	podíl na dovozu
Bulharsko	88	14	54	14
Maďarsko	47	42	25	31
NDR	.	.	6	37
Polsko	.	.	26	31
Rumunsko	55	22	38	16
SSSR	52	35	31	25
Československo	20	51	12	33

Při rozbořech souhrnných údajů o celkové hodnotě dovozu a vývozu potravin a zemědělských surovin je třeba mít v patřnosti, že tyto údaje jsou do značné míry zkreslovány tím, že v součtech jsou

zahrnuty položky obchodu potravinářským a nepotravinářským zbožím.

Podíl těchto skupin zboží v roce 1961 ukazuje v procentech tabulka II.

II.

	Podíl			
	na vývozu		na dovozu	
	průmyslové suroviny	potraviny	průmyslové suroviny	potraviny
Bulharsko	27	73	72	28
Maďarsko	21	79	67	33
NDR	47	53	41	59
Polsko	19	81	51	49
Rumunsko	40	60	80	20
SSSR	51	49	42	58
Československo	48	52	44	56

Proto často uváděné údaje o tom, kolik dovozu potravin „kryje“ zemědělská výroba svým vývozem, je nutno brát se značnou rezervou, neboť v položkách dovozu je často zahrnuto i krytí potřeb spotřebního průmyslu. Na druhé straně pak v zemích s omezenou výměrou zemědělské a orné půdy na jednoho obyvatele není ani oprávněný ani reálný požadavek krytí vývozem zemědělských výrobků dovoz specifických zemědělských produktů (káva, čaj, kakao, citrusy, jižní ovoce), jež není možno v podmínkách dané země vyrobit.

Největší význam ze všech produktů, jež jsou předmětem zahraničního obchodu zemědělskými výrobky a potravinami v členských státech RVHP, mají z r n i n y.

Vývoj výroby zrnin v členských zemích RVHP nebyl v poválečných letech příznivý. Zrniny zaujímají ve všech zemích rozhodující místo v osevních plochách (50—75 %), jejich podíl se však soustavně snižuje. V evropských socialistických zemích se v porovnání s předválečným obdobím snížily osevní plochy zrnin i absolutně. Hektarové výnosy za stejné období vzrostly, jejich přírůstek však ne nahradil plně snížení osevních ploch, což bylo rozhodujícím pro poměrně nepatrné zvýšení celkových sklizní zrnin.

V porovnání s předválečným obdobím se podařilo jen Sovětskému svazu a Polské lidové republice zvýšit celkovou produkci zrnin v přepočtu na jednoho obyvatele; v Maďarsku a Československu bylo v pětiletém období let 1956—1960 dosaženo předválečné úrovně výroby zrnin na jednoho obyvatele. V ostatních zemích je produkce zrnin v přepočtu na jednoho obyvatele nižší než před válkou.

Rozdíly v úrovni výroby zrnin v přepočtu na jednoho obyvatele jsou vyvolávány především nestejnou výměrou orné půdy připadající v jednotlivých zemích na jednoho obyvatele. Je to možno ilustrovat příkladem z členských zemí RVHP, kde za základ porovnání byla vzata NDR jako země s nejnižší výměrou půdy na jednoho obyvatele v těchto státech (údaje o výměře orné půdy jsou za rok 1960, údaje o produkci zrnin představují průměr let 1956—1960) (tab. III).

Z celkové zákonitosti (analogické rovněž pro ekonomicky vyspělé hospodářské státy) se vymyká jen Maďarsko, kde při poměrně vysokých hektarových výnosech zaujímají zrniny více než 68 % osevních ploch.

V souvislosti s nedostatečnou úrovní vlastní výroby zrnin byly jednotlivé

členské země RVHP nuceny krýt značnou část svých potřeb zrnin dovozem.

Hlavním vývozcem zrnin v členských zemích RVHP je Sovětský svaz, který vývozem 3—5 % své celkové produkce zajišťoval ve sledovaném období přes 80 % a v některých letech dokonce přes 90 % celkového brutto vývozu zrnin z členských zemí RVHP.

K tradičním dovozcům zrnin — NDR a Československu, zemím s nejnižší výměrou půdy na jednoho obyvatele — se v posledních letech přidalo i Polsko a Maďarsko, u nichž však dovozy zrnin jsou určeny převážně k výrobě masa na vývoz.

Dovoz zrnin v těchto státech dosahuje značného procenta z celkové produkce, zejména pak z tržní produkce ze státních fondů (tab. IV).

Dovážející členské země RVHP kryly svou potřebu zrnin převážně ze Sovětského svazu, přičemž NDR uskutečnila prakticky veškerý dovoz z SSSR, Česko-

III.

	Na jednoho obyvatele připadá	
	výměra orné půdy	produkce zrnin
NDR	100	100
Československo	136	115
Maďarsko	189	187
Polsko	189	143
Rumunsko	193	145
Bulharsko	193	165
SSSR	367	173

IV.

	Podíl dovozu zrnin (v %)			
	na celkové produkci		na státním nákupu a výkupu	
	1956—1960	1961	1956—1960	1961
Maďarsko	4	9	20	41
NDR	28	34	87	96
Polsko	11	15	65	93
Československo	29	27	93	87

slovensko a Maďarsko podstatnou jeho část. Převážná část dovozu do Polska byla naopak realizována z kapitalistických zemí, jimž je určena rovněž rozhodující část vývozu polských výrobků živočišného původu.

Sovětský svaz kryje svým vývozem na jedné straně rozhodující část dovozních potřeb členských zemí RVHP, na druhé straně je vývoz sovětského obilí důležitou položkou zahraničního obchodu této země s kapitalistickými státy.

Jak obrovský význam má zahraniční obchod obilím nejen pro zemědělství, ale pro celé národní hospodářství, ukázal národný rok 1963, kdy při velké neúrodě v některých zemích, zejména pak v SSSR, byl nucen dovážet značné množství obilí i tento největší stabilní vývozců. To se

přirozeně muselo nutně projevit rovněž na obchodě SSSR s ostatními členskými státy.

Důležité místo v zahraničním obchodě zemědělskými výrobky v členských státech RVHP zaujímají olejniny. Produkce hlavních olejnin (Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko a SSSR: slunečnice, NDR, Polsko a Československo: řepka) se v roce 1961 v porovnání s předválečným obdobím více než zdvojnásobila.

Téměř veškerý přírůstek produkce (s výjimkou řepky v Polsku v posledních čtyřech letech) byl získán rozšířením osevních ploch, neboť hektarové výnosy zůstaly prakticky beze změny proti předválečnému období. Velký vliv na přírůstek produkce slunečnicového oleje mělo zavedení nových odrůd slunečnice s vy-

sokým obsahem oleje, selekce akademika Pustovojta, které byly rozšířeny ve všech členských zemích RVHP.

Dosažená úroveň výroby vlastní produkce olejnin v řadě zemí nestačí uspokojit potřeby národního hospodářství. Hlavními dovozci olejnin a rostlinného oleje jsou NDR, Polsko a Československo, jež dovezly v období 1956—1960 v průměru ročně více než 550 000 tun olejnin a 130 000 tun rostlinných olejů, přitom převažující množství z nečlenských států RVHP. V současné době Maďarsko, Bulharsko a Rumunsko zaměřily podstatnou část svého vývozu olejnin mimo členské státy RVHP.

Jiná situace se vytvořila v zahraničním obchodě cukrem. Členské země RVHP dosáhly výrazných úspěchů v rozšíření výroby cukrovky, především v důsledku rozšíření osevních ploch této plodiny. Úměrně s produkcí cukrovky vzrostla i výroba cukru.

V porovnání s předválečným obdobím, kdy vlastní výroba cukru ve všech členských zemích RVHP (s výjimkou Československa a NDR) byla hluboko pod úrovní vědecky zdůvodněných fyziologických norem spotřeby, dosáhly socialistické země značných úspěchů. Reálné možnosti vývozu určitých přebytků produkce cukru se objevily nejen v tradičních cukrovarnických zemích (Československo a NDR), nýbrž i v Maďarsku a Polsku. V průměru let 1956—1960 vyvezlo Maďarsko ročně v přepočtu na jednoho obyvatele zhruba 2 kg cukru, NDR a Polsko 7—8 kg a Československo asi 20 kg.

Úspěšně se rozvíjí zahraniční obchod ovocem a zeleninou. V tomto odvětví zemědělské výroby se již začínají výrazně projevovat výhody mezinárodní socialistické dělby práce a specializace zemědělské výroby mezi členskými státy RVHP.

V roce 1959 Rada vzájemné hospodářské pomoci přijala doporučení o zaměření výroby těchto odvětví v jednotlivých

členských zemích RVHP s přihlédnutím k jejich půdním, klimatickým a ekonomickým podmínkám. Vyvážející země — Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko — přijaly přitom doporučení předpokládat ve svých vývozních plánech přednostní uspokojování potřeb členských států RVHP. Na druhé straně dovozní státy se zavázaly, že budou krýt své dovozní potřeby přednostně z Bulharska, Maďarska a Rumunska.

K tomuto cíli bylo Bulharsku, Maďarsku a Rumunsku doporučeno věnovat pozornost zvýšení výroby ovoce a bobulovin ranějších a pozdnějších odrůd, aby bylo možno vyhovět požadavkům dovážejících zemí i pokud jde o dodávkové lhůty. Bulharsku bylo přitom doporučeno, aby vedle jiných druhů ovoce rozšiřovalo plochy a zvyšovalo výrobu broskví a zahradních jahod, Rumunsku, aby zvýšilo výrobu jahod, Maďarská lidová republika přijala doporučení zvýšit vedle výroby ostatních druhů ovoce také výrobu meruněk.

Vývoz ovoce z hlavních vývozních zemí dosáhl výše, jak ji (v tisících tunách) vykazuje tabulka V.

Velké množství ovoce však země RVHP dovážejí. Značný podíl na dovozu má však jižní ovoce, zejména citrusy; je proto možno očekávat, že „závislost“ na dovozu ovoce z nečlenských zemí RVHP zůstane a v budoucnu bude ještě značně vzrůstat.

Kolik činil dovoz čerstvého ovoce do členských zemí RVHP v úhrnu (v tisících tunách), ukazuje tabulka VI.

Rozhodující podíl na dovozu ovoce má Sovětský svaz, NDR a Československo, jež dovezly v roce 1961 43 %, 27 % a 17 % z celkového množství ovoce a jejichž podíl na dovozu ovoce z členských zemí RVHP činil v témže roce celkem 93 %.

Významné místo v zahraničním obchodě čerstvým ovocem zaujímají stolové hrozny, na jejichž výrobu pro vývoz se

V.

	1950	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Bulharsko	58	36	86	58	126	148	129	193
Maďarsko	26	73	68	103	69	129	56	147
Rumunsko	9	44	24	35	49	73	56	71
Celkem členské země RVHP	110	163	212	219	296	390	318	449

VI.

	1950	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
celkem	143	431	432	498	689	789	690	743
z toho: z členských zemí RVHP	81	123	144	122	220	303	243	321
z ostat. social. zemí	3	93	111	147	210	196	174	106
z kapitalist. zemí	59	215	177	229	259	290	273	316

specializuje především Bulharská lidová republika.

Velkých úspěchů dosáhly členské země RVHP ve vývozu zeleniny. Platí to především pro Bulharsko, jež je v současné době největším vývozcem čerstvých rajčat na světě. Rozhodující část vývozu čerstvé zeleniny připadá v současné době na čtyři země — Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko a Polsko (údaje v tisících tun v tab. VII).

Absolutní většina vyvezené čerstvé zeleniny byla ve všech sledovaných letech určena do členských zemí RVHP, kam např. v roce 1961 bylo z celkového množství vyvezeno z Bulharska 90 %, z Maďarska 61 % a z Rumunska 96 %. Na celkovém vývozu čerstvé zeleniny do členských zemí RVHP v roce 1961 se Bulharsko podílelo 234 tisíci tunami (tj. 49 %), Rumunsko 131 tisíci tunami (28 %), Polsko 51 tisíci tunami (11 %) a Maďarsko 44 tisíci tunami (10 %).

Do kapitalistických zemí prodaly členské země RVHP v roce 1961 celkem 198 tisíc tun čerstvé zeleniny; z toho 118 tisíc tun, tj. plných 60 %, připadá na Polsko, 28 tisíc tun (14 %) na Maďarsko a jen 25 tisíc tun (13 %) z celkového vyvezeného množství na největšího vývozce — Bulharsko.

Z živočišných produktů má v zahraničním obchodě největší význam maso. Situace ve výrobě masa v členských zemích RVHP není příznivá. Přes určitý vzestup výroby, dosažený v posledních letech ve všech členských zemích RVHP, nestačí výroba masa kryt vzrůstající požadavky obyvatelstva.

V úhrnu za všechny členské země RVHP se produkce masa v posledních čtyřech letech zvyšovala tempem jen málo převyšujícím přírůstek obyvatelstva. Spotřeba masa ve většině členských zemí není vysoká, přitom však členské země RVHP jako celek v posledních letech maso nedovážejí, ale naopak — vyvážejí maso a masné výrobky.

Jako stabilní vývozci masa přitom vystupují Polsko, Maďarsko, Bulharsko a Rumunsko, jako dovozci masa NDR a Československo. Sovětský svaz vyrovnává svým vývozem masa do členských států RVHP především dovozní potřeby NDR.

Vývoz, respektive dovoz masa z členských států RVHP má významný vliv na celkovou úroveň fondů masa a masných výrobků, jež zůstávají v jednotlivých státech k dispozici pro vlastní spotřebu. Tak např. v roce 1961 vyvezlo Maďarsko 4 % své výroby masa, Rumunsko téměř

VII.

	1950	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Bulharsko	58	36	86	58	126	148	129	193
Maďarsko	26	73	68	103	69	129	56	147
Polsko	4	3	21	13	41	19	32	28
Rumunsko	9	44	24	35	49	73	56	71

6 %, Polsko více než 8 % a vývoz masa z Bulharska převýšil 10 % roční produkce. Na druhé straně dovoz do NDR představuje zhruba 8 % její domácí produkce masa, dovoz do Československa téměř 11 % výroby masa roku 1961.

Obdobnou situaci jako u masa je možno pozorovat i u vajec. Tempo růstu produkce vajec je příznivější než u masa: za poslední čtyři roky se produkce vajec v členských státech RVHP jako celku zvýšila o 10 miliard kusů, tj. o 27 %. Přesto však produkce na jednoho obyvatele není dosud ve většině zemí vysoká a činí v Rumunsku a SSSR 130—140 kusů, v Bulharsku, NDR a v Československu 170—180 kusů, v Maďarsku 190 a v Polsku přes 200 kusů na jednoho obyvatele.

Netto vývoz zaujímal v roce 1961 v Bulharsku 38 %, v Polsku 24 %, v Maďarsku 7 %, v Rumunsku a v Československu 3 % z celkové produkce vajec.

Zahraniční obchod má rozhodující místo v zajištění potřeb vlny pro textilní průmysl. Vlastní výroba vlny se rozvíjí úspěšně jen v SSSR, částečně v Bulharsku, zatímco v ostatních členských zemích RVHP stagnuje.

Vlna se dováží do všech zemí RVHP, přičemž vývoz (mimo nepatrné položky reexportu) uskutečňuje jen SSSR ve výši zhruba 15—20 tisíc tun prané vlny ročně.

Rozhodující podíl na dovozu vlny do členských zemí RVHP mají kapitalistické státy. V roce 1961 dovoz vlny do člen-

ských států RVHP činil zhruba 50 % jejich vlastní výroby a v evropských socialistických zemích převyšoval více než dvakrát jejich vlastní produkci.

Vývoz živočišných výrobků z členských států RVHP, který je u masa a vajec zaměřen do značné míry do nečlenských zemí RVHP, je významným zdrojem volně směnitelných valut.

*

Rozsah vzájemné výměny potravin a zemědělských surovin (mimo ovoce, zeleninu a hrozny) mezi členskými státy RVHP se v posledních letech nezvyšuje dostatečně rychlým tempem, což je vyvoláno především neuspokojivým tempem rozvoje zemědělské výroby. Při nepatrných tempech zvýšení výroby, kdy vzestup výroby hlavních plodin a živočišných výrobků stačí krýt v podstatě jen přírůstek obyvatelstva, bylo zvýšení vývozu zemědělských výrobků z členských zemí RVHP možné jen na úkor spotřeby vlastního obyvatelstva.

Další rozvoj vzájemně výhodného zahraničního obchodu mezi členskými státy RVHP je možno zajistit jen vzestupem zemědělské výroby na podkladě racionálního využití půdních zdrojů a přírodně klimatických podmínek socialistického tábora jako celku, přičemž zvláště příznivých podmínek jednotlivých zemí bude využíváno pro výrobu některých zemědělských produktů nejen pro potřeby dané země, nýbrž i k částečnému krytí potřeb ostatních socialistických zemí.

Inž. Jaroslav KOŘALKA,
Sekretariát vládního výboru pro HVTS

SLOVNÍČEK ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMIKY

Minimalizace nákladů

минимизирование расходов
Minimisierung der Kosten
minimizing of costs

Zkrácení životnosti zemědělské techniky

сокращение срока эксплуатации сельскохозяйственной техники
Verkürzung der Nutzungsdauer von Landmaschinen
reduction of service life of agricultural machines

Zproduktivnění oprav strojů

повышение производственной мощности ремонта машин
Erhöhung des Produktionsvermögens der Maschinenreparaturen
making the repairs of machines more productive

Fyzická životnost

физический срок эксплуатации
physische Nutzungsdauer
physical service life

Morální životnost

моральный срок эксплуатации
moralische Nutzungsdauer
moral service life

Technická životnost

технический срок эксплуатации
technische Nutzungsdauer
technological service life

Životnost

срок эксплуатации
Nutzungsdauer
service life

Optimalizace fyzické a morální životnosti

оптимализация (оптимизация) физического и морального срока эксплуатации
Optimierung der physischen und moralischen Nutzungsdauer
optimization of physical and moral service life

Optimální fyzická životnost

оптимальный физический срок эксплуатации
optimale physische Nutzungsdauer
optimum physical service life

Obnova základních výrobních fondů

обновление основных производственных фондов
Wiederherstellung der grundlegenden Produktionsfonds
renovation of basic production-funds

Společenská produktivita práce

общественная производительность труда
gesellschaftliche Arbeitsproduktivität
social productivity of labour

Rychlejší obrat kovového fondu

ускоренный оборот фонда металла
schnellerer Umlauf des Metallfonds
quicker circulation of the metal fund

Maximální využívání strojů

максимальное использование машин
maximale Ausnutzung (Auslastung) der Maschinen
maximum exploitation of machines

Optimální plánová životnost

оптимальный плановый срок эксплуатации
optimale planmäßige Nutzungsdauer
optimum planned service life

Zlepšené ošetření a údržba

улучшенное обслуживание и ремонт
verbesserte Wartung und Instandhaltung
bettered maintenance and repairs

Reprodukční proces

процесс воспроизводства
Reproduktionsprozeß
reproduction process, process of reproduction

Brakování maloužitkových krav

выбраковка коров с низкой продуктивностью
Merzung der Kühe mit geringer Leistung
culling of cows with low productivity

Přeřazení jalovic do stavu krav

перевод телок в стадо коров
Eingliederung der Färsen in den Kuhbestand
transference (conversion) of heifers in the state of cows

Užitkový věk dojnice

продуктивный возраст дойной коровы
Nutzungsalter der Milchkuh
productive age of a dairy cow

Nejčtetnější hodnota souboru

самая численная величина совокупности
Häufigster Wert der Gesamtheit
the most frequent quantity of a totality

Pravděpodobnostní papír

вероятностная бумага
Wahrscheinlichkeitspapier
probability paper

Prostřední hodnota souboru

средняя величина совокупности
Mittelwert der Gesamtheit
mean quantity (value) of a totality

Grafická metoda

графический метод
graphische Methode
graphical method

VÝBĚR LITERATURY

k článkům „O některých problémech vnitropodnikové ekonomiky“

- Bača J.: Tvorba, realizace a rozdělování čistého důchodu JZD, SNPL, Praha 1961.
- Bača J.: Čistý důchod a jeho vývoj v letech 1953—1958. Politická ekonomie, č. 7/1960, str. 595—607.
- Další rozvoj socialismu a úkoly společenských věd. NPL, Praha 1963, diskusní příspěvek Nikla, Chomy, Prouzy, str. 156—164.
- Halaxa J.: Intenzita práce za socialismu. NPL, Praha 1963.
- Hutník F.: Rozdělování družstevního produktu a působení zákona socialistické akumulace v JZD. Zemědělská ekonomika č. 5/1956, str. 301—312.
- Choma D.: Reprodukce v JZD, NPL, Praha 1962.
- Choma D.: Některé otázky rozdělování v JZD. Některé otázky ekonomiky zemědělství. Sborník VŠE, SPN, Praha 1961, str. 80—100.
- Jelínek A.: K soustavě rozdělování důchodů v JZD. Ekonomika zemědělství č. 12/1963, str. 359—360.
- Klas A.: Základní otázky produktivity práce. SNTL, Praha 1961.
- Kočí J.: Ekonomické otázky tvorby, rozdělování a užití hrubé produkce družstev, SNPL, Praha 1960.
- Kubát F., Svoboda K.: Metodika ekonomického rozboru hospodaření JZD. SZN, Praha 1959, kap. VII, str. 177—233.
- Lédl C.: Teoretické otázky rozdělování výroby v JZD. Zemědělská ekonomika, č. 8/1958, str. 539—560.
- Lédl C.: Účel výroby JZD z hlediska vnitrodružstevní ekonomiky. Sborník provozně ekonomické fakulty Vysoké školy zemědělské v Praze, VŠZ v SPN, Praha 1963, str. 247—248.
- Lédl C. a kol.: Ekonomika socialistického zemědělství, SZN, Praha 1958, kap. V, str. 90—109.
- Nikl J.: Skutečnost a představy o reprodukci v JZD. Hospodářské noviny č. 34/1963, str. 1 a 7.
- Nikl J.: Dále zdokonalovat systém hodnotových ukazatelů družstevní zemědělské výroby. Politická ekonomie č. 6/1963, str. 455—467.
- Nikl J., Šilar J., Řádek J., Vydra: Kompletní hodnotoví ukazatele — nástroj řízení reprodukce v JZD. EÚ CSAV, VÚMF, VÚZE, 1963.
- Общественные фонды колхозов и распределение колхозных доходов, Издательство экономическо́й литературы, Москва 1961.
- Píč J.: Ekonomika JZD z hlediska uplatnění teorie rozšířené reprodukce. Zemědělská ekonomika č. 3/1955, str. 203—222.
- Píč J.: Studie o rozšířené reprodukci v JZD. Zemědělská ekonomika č. 6/1958, str. 387—404.
- Svoboda K.: Zásady ekonomického rozboru hospodaření JZD a výklad některých pojmů zemědělské ekonomiky. (Přednáška), MZLVH v SZN, Praha 1955.
- Svoboda K.: O tvorbě a rozdělování důchodů z hlediska zabezpečení rozšířené reprodukce v JZD. Zemědělská ekonomika č. 5/1956, str. 277—300.
- Svoboda K.: Některé problémy rozdělování v JZD. Politická ekonomie č. 5/1958, str. 401—434.
- Strumilin S. G.: Problemy ekonomiky truda. Gozpolitizdal, Moskva 1957.
- Šebesta M.: Vývoj tvorby a rozdělování hrubého a čistého důchodu v JZD (Poznatky z 30 JZD v ČSSR), Vědecké práce Výzkumného ústavu poľnohospodárskej ekonomiky, VSAV Bratislava 1961, str. 99—122.

Aktuální kniha o ekonomických problémech naší doby

vyšla v Nakladatelství politické literatury pod názvem

Vědecká organizace řídicí práce

Na jejím sestavení se podílel rozsáhlý kolektiv pracovníků ze všech oblastí naší ekonomiky. Publikace řeší v plné šíři ekonomickou problematiku současného období. Z bohatého obsahu vyjímáme tyto statě:

- Informace — rozhodování — kontrola v řídicí práci
- Organizace práce hospodářských vedoucích
- Výchovná práce vedoucího
- Rozvoj racionalizace v oblasti řízení a správy
- Některé kybernetické metody a prostředky v ekonomice řízení atd.

Publikace je určena vedoucím, řídicím pracovníkům všech stupňů a oborů, politickým pracovníkům apod. a obsahuje 512 stran. Cena vázaného výtisku 13,50 Kčs.

* * *

Přehled hospodářského vývoje v letech 1918—1945

je název publikace, první svého druhu u nás vydané.

Seznamuje s vývojem národního hospodářství v rozmezí let 1918—1945, je rozdělena na čtyři hlavní části, které se podrobně zabývají rozbohem jednotlivých hospodářských odvětví (průmysl, obchod, banky a finance — měna, zemědělství, materiální postavení pracujících). V úvodu každé z těchto částí autoři srovnávají v kontextu s charakteristikou čs. národního hospodářství i hospodářskou situací v zahraničním měřítku. Kniha je současně vysokoškolskou učebnicí a vydalo ji Nakladatelství politické literatury. Kniha má 740 stran a 34 tabulek, cena váz. výtisku 46,— Kčs.

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. Vydává Ústav vědeckotechnických informací ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství. Vychází měsíčně. Celoroční předplatné 120 Kčs. Redakce: Praha 2, Mánesova 75, telefon 274551-58. Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ul. 14, Praha 1. Lze též objednat u každé pošty nebo doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — ústřední expedice tisku, odd. vývoz tisku, Jindřišská 14. Praha 1. Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2. A-25*41296

PŘÍLOHA ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

VÝVOJ HRUBÉ A TRŽNÍ ZEMĚDĚLSKÉ PRODUKCE JZD VE STÁLÝCH CENÁCH PŘIPADAJÍCÍ NA 1 HA ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY (INDEX 1955 = 100) A TRŽNOST

	1955	1958	1960	1961	1962	1963*
ČSSR						
hrubá zemědělská produkce celkem	100,0	101,2	111,7	116,2	109,7	119,1
v tom: rostlinná	100,0	90,4	97,4	98,9	90,7	104,2
živočišná	100,0	121,4	138,3	148,5	145,3	147,2
tržní zemědělská produkce celkem	100,0	99,2	112,5	124,6	123,2	132,2
v tom: rostlinná	100,0	91,9	96,6	102,7	93,9	111,2
živočišná	100,0	105,3	125,6	142,7	147,3	149,5
podíl tržní produkce (v %) na hrubé produkci	58,1	56,9	58,5	62,3	65,2	64,4
na rostlinné produkci	40,2	40,9	39,9	41,8	41,7	43,0
na živočišné produkci	91,4	79,2	83,0	87,9	92,7	92,9
České kraje						
hrubá zemědělská produkce celkem	100,0	100,8	111,3	117,0	109,3	119,6
v tom: rostlinná	100,0	90,8	98,9	101,3	90,7	106,6
živočišná	100,0	117,7	132,3	143,7	141,0	141,8
tržní zemědělská produkce celkem	100,0	96,2	111,3	122,5	120,7	130,0
v tom: rostlinná	100,0	90,2	99,4	104,2	94,8	114,2
živočišná	100,0	100,7	120,2	136,2	140,0	141,9
podíl tržní produkce (v %) na hrubé produkci	59,7	57,0	59,7	62,5	65,9	64,8
na rostlinné produkci	40,6	40,3	40,8	41,8	42,5	43,5
na živočišné produkci	92,1	78,8	83,6	87,3	91,4	92,1
Slovenské kraje						
hrubá zemědělská produkce celkem	100,0	98,4	110,3	112,2	108,6	115,7
v tom: rostlinná	100,0	86,9	92,6	92,4	89,6	97,4
živočišná	100,0	125,7	152,5	159,6	154,1	159,5
tržní zemědělská produkce celkem	100,0	103,2	112,7	127,9	127,1	135,1
v tom: rostlinná	100,0	93,6	88,4	97,6	90,5	102,9
živočišná	100,0	113,4	138,3	159,8	165,7	169,1
podíl tržní produkce (v %) na hrubé produkci	54,2	56,9	55,4	61,8	63,5	63,3
na rostlinné produkci	39,5	42,5	37,6	41,7	39,9	41,7
na živočišné produkci	89,5	80,8	81,3	89,6	96,3	94,9

*) Předběžné údaje.

HEKTAROVÉ VÝNOSY JZD v q

	1955	1958	1960	1961	1962	1963
ČSSR						
pšenice	21,5	18,6	23,5	26,4	25,2	25,0
žito a sourež	20,1	20,0	21,5	22,2	21,8	21,3
ječmen	21,2	18,3	25,6	23,1	26,1	24,2
oves	19,8	18,4	21,8	22,0	21,8	21,0
kukuřice na zrno	26,0	28,4	31,3	24,1	22,8	28,9
řepka a řepice	13,5	12,7	14,3	15,7	14,3	11,2
len — surové stonky	26,5	24,6	26,9	30,2	29,4	33,5
cukrovka	289,6	307,4	351,4	284,3	233,3	320,4
brambory	122,9	102,7	88,8	102,3	98,7	137,8
pícniny na orné půdě v suchém stavu	48,9	48,5	44,3	42,9	34,4	41,0
louky trvalé	36,5	37,8	30,1	32,2	25,0	27,2
České kraje						
pšenice	22,9	20,2	26,7	29,4	26,8	29,3
žito a sourež	20,6	20,8	22,5	23,2	22,6	22,6
ječmen	22,4	19,9	27,5	25,6	27,6	26,7
oves	20,9	19,1	22,9	23,5	22,5	22,4
kukuřice na zrno	24,4	29,4	31,0	28,0	23,0	28,5
řepka a řepice	13,9	13,1	14,8	16,4	14,9	11,4
len — surové stonky	28,1	25,8	27,7	31,4	29,2	35,3
cukrovka	301,9	308,4	363,4	296,5	241,1	324,3
brambory	125,3	102,5	93,6	106,2	105,3	147,9
pícniny na orné půdě v suchém stavu	54,4	51,2	45,9	47,3	37,4	48,9
louky trvalé	41,2	41,2	31,8	36,9	27,6	30,7
Slovenské kraje						
pšenice	19,8	16,1	18,3	21,5	22,7	16,4
žito a sourež	18,3	15,1	16,3	17,4	18,6	14,8
ječmen	19,7	16,1	23,2	20,0	24,2	21,2
oves	16,0	15,0	17,5	16,4	18,3	15,1
kukuřice na zrno	26,1	28,4	31,4	23,8	22,8	28,9
řepka a řepice	12,0	11,2	11,3	13,5	11,0	6,9
len — surové stonky	23,4	20,3	24,5	26,3	30,0	28,0
cukrovka	247,3	304,3	323,4	251,6	214,0	310,5
brambory	111,4	103,8	69,4	86,6	72,8	95,9
pícniny na orné půdě v suchém stavu	38,1	42,3	41,0	33,8	28,3	32,3
louky trvalé	27,7	29,9	26,4	22,2	19,5	19,9

	1955	1958	1960	1961	1962	1963
Hustota hospodářského zvířectva ke konci roku						
na 100 ha zemědělské půdy připadá:						
skotu celkem	44,1	52,2	59,8	63,8	64,3	65,2
z toho krav	18,8	21,8	24,2	25,8	26,4	26,2
ovcí	15,5	8,3	6,5	6,4	5,5	5,7
na 100 ha orné půdy připadá:						
prasat celkem	80,7	71,7	92,8	95,7	97,8	98,7
z toho prasnic	10,1	9,9	12,0	12,1	11,8	12,3
slepíc	168,3	171,7	257,9	280,5	272,0	268,8
Užitkovost hospodářského zvířectva						
průměrná roční dojivost 1 krávy v l	1708,4	1686,8	1758,2	1849,4	1671,2	1669,9
průměrná roční snůška 1 slepice v ks	88,9	102,0	102,7	107,7	114,6	133,2
odchováno telat na 100 krav	79,8	83,5	84,8	83,1	86,8	81,9
odchováno selat na 1 prasnici	9,3	9,9	10,4	10,4	10,4	10,8
průměrná živá váha 1 ks v kg:						
jatečného skotu	369,0	385,3	388,8	399,2	390,4	390,6
jatečných telat	49,7	51,8	53,1	51,6	50,6	49,2
jatečných prasat	102,1	100,1	86,4	90,1	93,0	96,9
Produkce živočišných výrobků na 1 ha produkční plochy: ¹⁾						
mléka v l	323,9	346,1	413,4	459,8	439,3	437,5
vajec v ks	127,5	104,3	195,1	235,2	264,1	309,9
hověziho masa v kg ž. v.	32,6	36,4	48,8	52,8	59,0	56,2
telecího masa v kg ž. v.	2,8	3,5	4,7	3,9	5,0	4,3
vepřového masa v kg ž. v.	52,9	57,2	72,5	76,0	75,5	79,3

¹⁾ mléko, hovězí a telecí maso na 1 ha zemědělské půdy, vejce a vepřové maso na 1 ha orné půdy.

**PENEŽNÍ VÝNOSY, NÁKLADY A ODMĚNY ZA PRÁCI V JZD NA 1 HA
ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY A ODMĚNY ZA 1 PRACOVNÍ JEDNOTKU V KČS**

	1955	1958	1960	1961	1962	1963
ČSSR						
celkové peněžní výnosy	2646	2980	3904	4170	4181	4642
z toho za výrobky: rostlinné	1024	1116	1251	1333	1330	1583
živočišné	1304	1434	2021	2235	2269	2427
peněžní náklady na výrobu	999	1156	1684	1771	1882	2071
z toho odpisy základních prostředků	.	.	316	363	404	441
odvody státu (daně, pojistné, úroky)	129	157	321	320	335	398
čisté peněžní výnosy	1405	1568	1830	2010	1682	1917
odměny za PJ v penězích (vč. premií a nevydaných naturálií)	1167	1158	1419	1529	1231	1427
peněžní odměny	—	—	.	.	192	227
odměna za 1 PJ (normu*) v penězích	15,2	14,4	15,8	16,2	15,5	17,4
České kraje						
celkové peněžní výnosy	3039	3234	4366	4656	4663	5154
z toho za výrobky: rostlinné	1133	1193	1417	1484	1489	1776
živočišné	1577	1643	2373	2641	2663	2807
peněžní náklady na výrobu	1128	1244	1831	1899	2023	2209
z toho odpisy základních prostředků	.	.	376	417	459	491
odvody státu (daně, pojistné, úroky)	131	162	352	348	360	430
čisté peněžní výnosy	1642	1728	2114	2342	1966	2185
odměny za PJ v penězích (vč. premií a nevydaných naturálií)	1357	1272	1638	1786	1432	1609
peněžní odměny	—	—	.	.	239	274
odměna za 1 PJ (normu*) v penězích	16,9	15,1	17,2	17,9	17,4	18,9
Slovenské kraje						
celkové peněžní výnosy	2004	2491	3107	3335	3356	3747
z toho za výrobky: rostlinné	846	967	964	1072	1058	1247
živočišné	858	1030	1413	1537	1593	1763
peněžní náklady na výrobu	790	987	1430	1550	1641	1831
z toho odpisy základních prostředků	.	.	213	270	311	354
odvody státu (daně, pojistné, úroky)	126	147	269	274	293	342
čisté peněžní výnosy	1017	1259	1341	1440	1195	1449
odměny za PJ v penězích (vč. premií a nevydaných naturálií)	857	937	1040	1086	886	1110
peněžní odměny	—	—	.	.	113	146
odměna za 1 PJ (normu*) v penězích	12,0	12,8	12,8	12,9	11,8	14,5

*) Od r. 1962 včetně premií a včetně odměn při investicích a generálních opravách hrazených z dlouhodobých prostředků.

**ZÁKLADNÍ UKAZATELE HOSPODÁŘENÍ JZD V ROCE 1963
VE VÝROBNÍCH OBLASTECH*)**

ČSSR

	Výrobní oblast					Cel- kem
	kuku- řičná	řepař- ská	bram- borář- ská	bram- borář- sko- oves.	horská	
Podíl výrobních oblastí na celkové výměře JZD v %:						
zemědělské půdy	17,8	27,6	32,0	14,4	8,2	100,0
orné půdy	19,9	31,1	30,7	13,1	5,2	100,0
podíl orné půdy na zem. půdě v %	85,1	85,4	72,8	69,3	47,8	75,9
zem. půda připadající na 1 stálého pracovníka v ha ¹⁾	5,0	4,5	5,5	5,4	7,0	5,2
počet odprac. PJ na 1 ha zem. půdy	106,8	111,9	87,8	83,4	66,8	95,5
Intenzita zemědělské výroby:						
hrubá zem. produkce na 1 ha zem. půdy (v cenách r. 1960)	5766	7282	5342	4793	3030	5683
v tom: rostlinná produkce	3440	4231	2927	2613	1558	3220
živočišná produkce	2326	3051	2415	2180	1472	2463
Složení produkce:						
na hrubé zem. produkci se podílí v %:						
rostlinná produkce	59,7	58,1	54,8	54,5	51,4	56,7
živočišná produkce	40,3	41,9	45,2	45,5	48,6	43,3
Hektarové výnosy v q:						
pšenice ozimá	17,4	29,1	26,3	22,1	19,0	25,1
žito	17,0	22,3	22,2	21,1	16,6	21,3
ječmen	23,7	26,3	24,1	21,0	16,5	24,2
oves	19,6	23,6	21,9	19,9	14,8	21,0
cukrovka	320,8	327,5	277,1	274,5	296,8	320,4
brambory	102,2	131,3	140,4	153,3	126,8	137,8
Živočišná výroba:						
hustota hospodářských zvířat na 100 ha produkční plochy:						
skotu celkem	53,4	72,7	67,9	63,9	53,3	65,2
z toho krav	19,0	30,4	27,8	25,8	20,8	26,2
prasat celkem	110,4	110,3	90,5	83,9	62,3	98,7
z toho prasnic	13,8	13,2	11,5	10,6	8,9	12,3
ovcí	9,6	3,9	4,1	3,7	13,3	5,7
slepíc	239,2	296,2	289,8	247,0	141,2	268,8
průměrná roční dojivost 1 krávy v l	1670	1817	1598	1563	1516	1670

*) Předběžné údaje.

¹⁾ Pouze společná půda, bez záhumenků.

**ZÁKLADNÍ UKAZATELE HOSPODÁŘENÍ JZD V ROCE 1963
VE VÝROBNÍCH OBLASTECH*)**

České kraje

	Výrobní oblast					Cel- kem
	kuku- řičná	řepař- ská	bram- borář- ská	bram- borář- sko- oves.	horská	
podíl výrobních oblastí na celkové výměře JZD v %:						
zemědělské půdy	3,2	33,7	40,1	18,1	4,9	100,0
orné půdy	3,4	37,5	38,3	17,0	3,8	100,0
podíl orné půdy na zem. půdě v %	85,1	88,8	76,2	74,6	61,7	79,7
zem. půda připadající na 1 stálého pracovníka v ha ¹⁾	3,5	4,2	5,3	5,2	5,6	4,8
počet odprac. PJ na 1 ha zem. půdy	128,8	118,4	91,2	89,4	84,0	100,9
Intenzita zemědělské výroby:						
hrubá zem. produkce na 1 ha zem. půdy (v cenách r. 1960)	7640	8175	5886	5415	4217	6546
v tom: rostlinná produkce	4623	4773	3229	2963	2164	3693
živočišná produkce	3017	3402	2657	2452	2053	2853
Složení produkce:						
na hrubé zem. produkci se podílí v %:						
rostlinná produkce	60,5	58,4	54,9	54,7	51,3	56,4
živočišná produkce	39,5	41,6	45,1	45,3	48,7	43,6
Hektarové výnosy v q:						
pšenice ozimá	26,7	31,7	28,7	25,0	21,5	29,6
žito	21,0	23,6	23,1	22,0	18,4	22,6
ječmen	24,1	27,8	26,2	24,0	20,5	26,7
oves	22,2	24,9	22,8	20,9	17,0	22,4
cukrovka	330,6	331,8	275,6	261,2	230,9	324,3
brambory	120,4	137,9	147,1	163,4	146,0	147,9
Živočišná výroba:						
hustota hospodářských zvířat na 100 ha produkční plochy:						
skotu celkem	69,9	79,2	73,8	69,6	70,9	74,9
z toho krav	27,5	34,1	30,7	28,5	29,3	31,4
prasat celkem	121,8	113,9	92,0	86,8	53,5	99,5
z toho prasnic	15,6	13,3	11,4	10,6	7,2	12,1
ovcí	2,0	0,9	0,7	0,7	1,3	0,8
slepíc	319,3	315,0	310,0	264,6	152,4	300,2
průměrná roční dojivost 1 krávy v l	1674	1853	1619	1588	1656	1704

*) Předběžné údaje.

¹⁾ Pouze společná půda, bez záhumenků.

**ZÁKLADNÍ UKAZATELE HOSPODAŘENÍ JZD V ROCE 1963
VE VÝROBNÍCH OBLASTECH*)**

Slovenské kraje

	Výrobní oblast					Cel- kem
	kuku- řičná	řepař- ská	bram- borář- ská	bram- borář- sko- ovesná	horská	
podíl výrobních oblastí na celkové výměře JZD v %:						
zemědělské půdy	43,1	17,0	17,8	8,0	14,1	100,0
orné půdy	52,9	18,1	15,4	5,6	8,0	100,0
podíl orné půdy na zem. půdě v %	85,1	73,6	59,6	48,2	39,3	69,2
zem. půda připadající na 1 stálého pracovníka v ha ¹⁾	5,3	6,0	6,4	6,9	8,4	6,0
počet odprac. PJ na 1 ha zem. půdy	103,9	89,7	74,5	62,0	56,3	86,2
Intenzita zemědělské výroby:						
hrubá zem. produkce na 1 ha zem. půdy (v cenách r. 1960)	5519	4248	3205	2337	2308	4187
v tom: rostlinná produkce	3284	2391	1742	1232	1190	2400
živočišná produkce	2235	1857	1463	1105	1118	1787
Složení produkce:						
na hrubé zem. produkci se podílí v %:						
rostlinná produkce	59,5	56,3	54,3	52,7	51,6	57,3
živočišná produkce	40,5	43,7	45,7	47,3	48,4	42,7
Hektarové výnosy v q:						
pšenice ozimá	16,2	17,7	16,6	14,9	17,1	16,5
žito	16,1	16,5	14,1	12,3	12,7	14,8
ječmen	23,7	21,2	17,7	15,1	15,7	21,2
oves	19,2	17,1	14,0	11,0	12,0	15,1
cukrovka	319,1	285,0	287,5	290,4	—	310,5
brambory	96,2	92,2	92,4	82,1	110,5	95,9
Živočišná výroba:						
hustota hospodářských zvířat na 100 ha produkční plochy:						
skotu celkem	51,2	50,3	44,9	41,3	42,5	48,5
z toho krav	17,8	17,6	16,2	15,0	15,6	17,1
prasat celkem	108,9	95,2	83,1	66,1	70,7	96,9
z toho prasnic	13,6	12,8	11,9	10,3	10,4	12,8
ovcí	10,6	14,3	17,3	15,4	20,6	14,4
slepíc	228,8	218,4	188,9	139,4	130,6	206,4
průměrná roční dojivost 1 krávy v l	1669	1581	1446	1375	1360	1562

*) Předběžné údaje.

¹⁾ Pouze společná půda, bez záhumenků.

**ROZDĚLENÍ JZD VE VÝROBNÍCH OBLASTECH PODLE VÝŠE HRUBÉ
ZEMĚDĚLSKÉ PRODUKCE NA 1 HA ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY
V ROCE 1962**

Výrobní oblast	Počet JZD s hrubou produkcí na 1 ha zemědělské půdy v Kčs										
	do 2000	2001– 3000	3001– 4000	4001– 5000	5001– 6000	6001– 7000	7001– 8000	8001– 9000	9001– 10000	nad 10000	cel- kem
Č S S R											
kukuřičná	4	44	120	204	219	158	104	40	17	8	918
řepařská	17	86	156	166	298	454	466	306	138	83	2170
bramborářská	78	241	347	763	873	416	36	12	12	8	2900
bramb.-ovesná	105	112	217	407	276	88	20	3	1	—	1239
horská	157	156	180	118	66	10	—	—	—	—	687
Celkem	361	639	1020	1658	1732	1136	716	385	168	99	7914
České kraje											
kukuřičná	—	—	3	7	26	31	32	19	7	2	127
řepařská	2	2	13	63	236	411	452	305	137	83	1704
bramborářská	2	27	189	701	852	411	126	36	12	7	2363
bramb.-ovesná	2	23	168	396	274	97	20	3	1	—	984
horská	4	42	118	106	63	10	—	—	—	—	343
Celkem	10	94	491	1273	1451	960	630	363	157	92	5521
Slovenské kraje											
kukuřičná	4	44	117	197	193	127	72	21	10	6	791
řepařská	15	84	143	103	62	43	14	1	1	—	466
bramborářská	76	214	158	62	21	5	—	—	—	—	537
bramb.-ovesná	103	89	49	11	2	1	—	—	—	—	255
horská	153	117	62	12	3	—	—	—	—	—	344
Celkem	351	545	529	385	281	176	86	22	11	7	393

Materiál je použit z brožury „Jednotná zemědělská družstva mezi V. a VI. sjezdem JZD“, vydané Ústřední komisí lidové kontroly a statistiky.